

МУНИЦИПАЛИТЕТ

Илимий-популярдуу журнал. Атайын чыгарылыш. Декабрь 2012-ж.

Муниципалитет - бул аймактын, ал жерде жашаган калктын жана ЖӨБ органдарынын үчилтиги

Басып чыгаруучу
**Өнүктүрүү
саясат институту (ӨСИ)**

Баш редактору,
ӨСИ башкаруу төрайымы
Надежда Добрецова

Кыргыз тилине котормонун
редактору
Нургүл Джаманкулова

Кыргыз тилине которгон
Зейнеп Алтымышова

Атайын чыгарылыштын редактору
Султан Майрамбеков

Атайын чыгарылыштын авторлору
**Айнура Балакунова,
Анара Мусеева,
Гулям Шамшидинова,
Азамат Мамытов
Танат Осмонкулов,
Роза Суранчиева
Нурсултан Абдыкадыров**

Журналдын атайын чыгарылышы
акысыз таркатылат.

Журналдагы макалалар сөзсүз эле
басып чыгаруучу тараптын жана анын
өнөктөштөрүнүн көз карашын
чагылдырбайт.

**Бардык суроолор боюнча төмөнкү
даректер аркылуу кайрылыңыздар:**

почта – 720021, Кыргыз Республика-
сы, Бишкек ш., Үсөнбаев көч., 44,

Өнүктүрүү саясат институту,
«Муниципалитет»

журналынын редакциясы;

электрондук – office@dpi.kg
nadya.dobretsova@gmail.com

Телефон: (0312) 97-01-04

Факс: (0312) 97-01-08

Журналда
муниципалитеттер тарабынан берил-
ген сүрөттөр пайдаланылды.

Массалык маалымат каражаттарын
каттоо жөнүндө күбөлүктүн
каттоо номери 1785.

ISBN 1694-7053

УРМАТТУУ ОКУРМАНДАР!

«Муниципалитет» журналына бир жыл толду. Биз журналды жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилерине жана кызматкерлерине, жергиликтүү жамааттын лидерлерине, Кыргызстандын шаарларында жана айылдарында жашаган кайдыгер эмес адамдарга пайда алып келсин, жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүдө, аймактарды башкарууда жана жашоо шартын жакшыртууда жардамчы болсун деп чыгарып келатабыз.

Биз муниципалдык башкаруунун мыкты практикасынын жана ЖӨБ органдары менен жамааттардын өз ара кызматташтыгынын мисалдары сизге күнүмдүк тапшырмаларыңызды дагы да ийиликтүү чечүүдө практикалык кеңештерди берип келатканына ишенебиз. Журналдын ушул атайын чыгарылышы толугу менен ЖӨБ менен жарандардын өз ара аракеттешүүсүнүн формаларына жана натыйжаларына арналды.

Биз дагы бир жолу сиздерди журналдын автору болууга, бизге кантип жашап жатканыңызды баяндап берүүгө, сизди эмне тынчсыздандырып жатканы, эмнелер колуңуздан келип, же эмнени жасай албаганыңыз тууралуу айтып берүүгө чакырабыз. Суроо узатыңыз – ага биздин юристтер «Юридикалык кеңеш» түрмөгүндө жооп кайтарат; каржы жана менчик боюнча көйгөйлөрдү айтыңыз – биздин эксперттер чечим табат.

Биз журналды жайылтууда сизден колдоо күтөбүз. Эгерде сиз биздин журнал пайдалуу болот деп эсептеген адамдарды же уюмдарды таанысаңыз, анда ошолордун байланыш жолдорун бизге кабарлап коюңузду өтүнөбүз. Биз аларга журналды жеткиребиз.

Биз аймактык ММКнын редакторлорун жана журналисттерин кызматташууга чакырабыз. Эгерде сизде жергиликтүү жамааттын жашоосу тууралуу кызыктуу окуялар бар болсо, аны бизге кыргыз же орус тилдеринде жазып жибериниз.

**Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын
урматтуу жетекчилери жана кызматкерлери!**

**Кадырлуу достор – жарандык коомдун, мамбашкаруу
органдарынын өкүлдөрү жана башка өнөктөштөр!**

Өнүктүрүү саясат институту жана «Муниципалитет» журналы сиздерди келе жаткан жаны 2013-жылы менен куттуктайт!

Биз жергиликтүү өз алдынча башкаруу – бул Кыргызстан элинин чыныгы күчү жана эрки болгонунан, биздин шаарлардын жана айылдардын тургундары – бул өлкөнү өнүктүрүүдө түгөнгүс ресурс экенине ишенебиз.

Биз силерге бул оңой болбогонун, мамлекет Кыргызстандын элет жерлерин мамлекеттик саясаттын артыкчылыктуу бөлүгү, өнүктүрүү максаты кыла албаганын билебиз. Бирок биз сиздер алакан жайып отуруп калбай турганыңарга, силердин абийириңер, тажрыйбаңар, өскөн жерге сүйүүңөр, ата-бабаларга урмат жана балдарга камкордук биздин өлкөнү жакшынакай, ыңгайлуу, коопсуз жана ылайыктуу кылууга жардам берет деп ишенебиз! Биздин жашоодо болуп турган жакшылыктар, прогрессивдүү, кайрымдуу, туруктуу нерселер – жамааттын ичинде жарандардын эрки жана каалоосу менен жаралат. Биздин тагдыр өзүбүздүн колубузда.

Өтүп бараткан 2012-жыл бизди бир топ эле сынады. Бирок эч кандай кризистик көрүнүштөр бала төрөө жана үй куруу, биздин көчөлөрдө жарыкты оңдоо жана таштанды тазалоо, биздин айылдарда жана шаарларда өз пикирин билдирип, жергиликтүү кеңештин депутаттарын шайлоодо добуш берүү өңдүү өз үй-бүлөбүздү өзүбүз түзүп жаткан учурдагы жашоонун жөнөкөй кубанычтары менен тең келе албайт.

Жараткан сизге ден соолук, чыдамдуулук жана жан дүйнөңүзгө тынчтык берсин, урматтуу жердештер!

Өнүктүрүү саясат институтунун командасы

Ысык-Көл облусундагы Ак-Суу районунун Ак-Чий АА	
Зомбулуктун алдын алуу боюнча комитет.....	4
Ысык-Көл облусундагы Түп районунун Арал АА	
Көпүрөнүн ремонту	5
Ички жолдорду калыбына келтирүү	6
Ысык-Көл облусундагы Тоң районунун Б. Мамбетов АА	
Үрөн фондун түзүү – айыл тургундарынын кирешесин арттыруу	6
Мектептерде балдардын окуу шартын жакшыртууда жамааттар менен	
ЖӨБ органдарынын биргелешкен иши	7
Жалал-Абад облусундагы Сузак районун Багыш АА	
Жарыктандыруу жана трансформаторду орнотуу	8
Дыйкандын өз ара жардамдашуу топторун жана талаа мектебин уюштуруу	
айылды бириктирүүгө жардам берди	9
Жалал-Абад облусундагы Токтогул районунун Бел-Алды АА	
Жергиликтүү салыктарды чогултуу көйгөйүн кантип чечсе болот?	11
Ысык-Көл облусунун Ысык-Көл районундагы Бостери АА	
Спорттук залдын жана маданий борбордун ачылышы	12
Жалал-Абад облусундагы Аксы районунун Жаңы-Жол АА	
Суу түтүктөрү - өздөрү өзү үчүн	13
Ден соолук - ийгиликтин ачыкчы	14
Жалал-Абад облусундагы Аксы районунун Жерге-Тал АА	
Жамааттын күчү менен жаңы электр зымы жашоону жарык кылды	14
Чүй облусундагы Ысык-Ата районунун Ивановк АА	
Жарык өчпөсүн! Айыл тургундары караңгылыкты кантип жеңгени тууралуу баян	15
Ысык-Көл облусундагы Ак-Суу районунун Кара-Жал АА	
Жолдор жамааттарды бириктирди	17
Каракол, Ысык-Көл облусу	
Балдар көчөдөн мектепке!	17
Жалал-Абад облусундагы Ала-Бука районунун Көк-Таш АА	
Өз убагында жарыяланган маалымат инвестор менен дос болууга жардам берет	19
Демилге артынан жаңы иш орундар ачылды	20
Муниципалдык-жеке шериктештик - айылдагы ийгиликке данакер	20
Жалал-Абад облусундагы Сузак районунун Ленин АА	
Айылдык аялдар үй-бүлө кирешесин көбөйтүп жана турмушун мазмундуу кыла алышат	21
Ысык-Көл облусундагы Ак-Суу районунун Октябрь АА	
Жамаат зомбулукка каршы: колдон келет!	23
Жалал-Абад облусундагы Ноокен районунун Сакалды АА	
Эфирде “Нооруз” телестудиясы	24
Жалал-Абад облусундагы Чаткал районунун Сумсар АА	
Ар бир короодо таза суу болгондо гана ден соолук да болот	26
Жамаат идеалдуу бала бакчаны түзүүдө	27
Жалал-Абад облусундагы Тогуз-Торо районунун Тогуз-Торо АА	
Элеттик мектептин экинчи өмүрү	28
Ысык-Көл облусундагы Тоң районунун Төрт-Күл АА	
Таштандыны жеңсе болот!	29
Мектептин бюджети ачык болуш керек	30
Төрт-Күл жайыттарына талкаланыш коркунучу туулбайт	30
Жайлоодогу бала бакча	31
Ысык-Көл облусундагы Тоң районунун Улахол АА	
Ички муниципалдык жолдорду калыбына келтирүү	32

Кыргызстандын ЖӨБ органдарынын урматтуу кызматкерлери жана жергиликтүү жамааттын лидерлери!

САБИНА ГРАДВАЛЬ, Швейцария Өкмөтү каржылаган, Өнүктүрүү саясат институту аткарган “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбоорунун жетекчисинин орун басары

Сиздерге Жалал-Абад жана Ысык-Көл облустарынын муниципалитеттери арасында жүргүзүлгөн “Жергиликтүү демилге” сынагынын жыйынтыктарына арналган “Муниципалитет” илимий-популярдуу журналынын атайын чыгарылышын сунуш кылабыз.

Бул чыгарылыштын өзөгүн Швейцария Өкмөтү каржылаган “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбоорунун алкагында өткөрүлгөн “Жергиликтүү демилге” сынагына айылдык аймактардын өкүлдөрү берген табыштамалар түзөт. Журналдын бул атайын чыгарылышында ЖӨБ органдары менен жамааттардын кызматташуусунун тажрыйбалары тууралуу окуялар жарыяланган. Бул окуялардын башкы баалуулугу – алар Кыргызстанда, биздин эле кошуналардын колу менен ишке ашырылган жана башкалар үчүн үлгү боло алат.

Ар бир табыштама жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өз жамаатындагы жашоону жакшыртуу ишине берилгендигин далилдейт. Табыштамалардын ар түрдүүлүгү жергиликтүү өз алдынча башкаруу өз калкынын жашоосунда кандай роль ойноорун көрсөтүп турат: жергиликтүү демилгелердин мисалдары калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга, ЖӨБ органдарынын ишинин айкындуулугуна, ЖӨБ органдарынын калк алдында жоопкерчилигине, жарандарды жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө тартууга, жарандардын бюджеттик процесске катышуусуна тиешелүү. Башкача айтканда табыштамалар элет тургундары ЖӨБ органдары менен биргеликте алардын жашоосу көз каранды болгон, биринчи кезекте өздөрү үчүн маанилүү болгон көйгөйлөрүн чечкенин баяндап берет. Табыштамаларда муниципалитеттер (тургундар жана ЖӨБ органдары) көчөлөрдү жарыктандырганы, суу түтүк системасын оңдогону, көпүрөлөрдү куруп, оңдоп-түзөгөнү, мектептерге, ФАПтарга жана балдар бакчаларына, спорттук имараттарга, китепканаларга байланыштуу кырдаалды кантип жакшыртканы тууралуу мисалдар абдан көп. Бир катар мисалдар таштанды чыгаруу өңдүү “жөнөкөй” күнүмдүк көйгөйгө арналган. Башка бир табыштамалар калкты маалымдоо, айыл чарбаны, инвестицияларды өнүктүрүү жана жергиликтүү ишкерлер үчүн ылайыктуу шарт түзүү тууралуу баяндап берет.

Айрым табыштамалар кайсы бир конкреттүү маселе кантип чечилгенине арналган. Бирок адатта биз жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жергиликтүү жамаат менен биргеликте бүгүнкү күндөгү маселелерди чечүүгө гана эмес, ошону менен бирге келечектеги чакырыктарга жооп берүүгө да багытталган өз ара мамилелер системасын түзүп жатканынын сүрөттөлүшүн көрүүдөбүз. Муну жасоо менен алар утурумдук чечимдерди гана камсыздабастан, ошону менен катар ЖЕРГИЛИКТҮҮ ДЕМИЛГЕНИ инсти-

туционалдаштырышууда.

Бул жыйнак адам ресурстары – бул биздин айылдардын, негизи эле жалпысынан өлкөнүн негизги ресурстары болгонун миңинчи жолу тастыктоодо. Эгерде сөз конструктивдүү нерселер, кайрымдуу иштер тууралуу жүрсө, мунасага келсе болоору да тастыкталып жатат. Болбосо ремонттолгон, жарык жана таза көчөлөрдү кайрымдуу иштер дебегенде эмне дейбиз?

Сынакка жалпысынан 31 табыштама түштү. Мүмкүн болушунча бейтараптуулукту камсыздоо үчүн бардык табыштамалар коддолуп, сынак комиссиясынын мүчөлөрүнө берилди. Ар бир табыштамага жеке баа берүүдөн кийин комиссиянын мүчөлөрү жыйынтыгын чыгарды.

1-орун – “Салыктар – бул калктын жашоосун жакшыртуу. Т.Жайылов көч. боюнча жарык өткөрүү”, Жалал-Абад облусундагы Бел-Алды АА (табыштаманы берген – Майрам Жакыпова, АӨ кызматкери), байге – 50 000 сом.

2-орун – “Муниципалдык ишканалардын ишмердүүлүгүндө айкындуулукту камсыздоого көмөктөшүү”, Ысык-Көл облусундагы Болот Мамбетов АА (табыштаманы берген – Зинагүл Кыдырмышева, Элеттик ден соолук комитети), байге – 30 000 сом.

3-орун – “Биз баарыбыз таза айыл үчүн!”, Ысык-Көл облусундагы Кара-Жал АА (табыштаманы берген – Айнакан Намазова, Ысык-Көлдүн Аялдар жамаатынын ассоциациясы), байге – 17 000 сом.

Ошондой эле жергиликтүү демилгелерди баса белгилеп, 10 айылдык аймакка 6 000 сом өлчөмүндө шыктандыруучу байге берүү чечими кабыл алынды. Алар: Жерге-Тал, Төрт-Күл, Арал, Бостери, Көк-Таш, Сакалды, Жаңы-Жол, Сумсар, Багыш, Тогуз-Торо АА.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кадырлуу кызматкерлери!

Биз акча чакан болгонун түшүнүп турабыз. Бирок ар бир окуяда жашоо шартты жакшыртуу, жердештердин алкышы акчадан да маанилүү эмеспи. Ал эми бул болсо сиз өз жамаатыңыздан алган жана күн сайын алып келаткан эң башкы байге!

Сынактын уюштуруучулары Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Курулуш жана регионалдык өнүктүрүү боюнча мамлекеттик агенттиктин (Абдраева Н.), “Ачык бюджет үчүн” альянсынын (Павлова Н.) жана Өнүктүрүү саясат институтунун (Керимова Ж.) өкүлдөрүнөн турган Сынактык комиссияга ыраазычылыгын билдирет.

Жеңүүчүлөр байге фондунун каражаттарын кантип колдоноорун журналдын кийинки сандарынан окуңуздар! “Жергиликтүү демилге” жылдык сынагына жана “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги” долбоорунун гранттык программаларына катышыңыз!

Ысык-Көл облусундагы Ак-Суу районунун Ак-Чий АА

Зомбулуктун алдын алуу боюнча комитет

Көйгөйдү сүрөттөө

Зомбулуктун негизги себептери – жакырчылык, жумушсуздук жана анын айынан пайда болгон аракеттик. Жаштар көбүрөөк акча табууга жана көбүрөөк керектөөгө аракет кылышат. Мында өспүрүмдөр үчүн ошол каражат кандай жол менен табылганы маанилүү эмес. Ата-эне “узун акчанын” артынан түшүп, чет өлкөгө аттанып кетсе, алардын балдары мекенинде өзү окуган мектепте “акча табууда” – ушинтип балдар рэкетчилиги тамырын жайды. Көптөр карып калган, жаштарды жакшылап тарбиялоого алы-күчү калбай калган чоң ата-чоң апасынын, жакын туугандарынын колунда калышты. Барган сайын жардамга муктаж, балдарынын колдоосуз калган кары-картаңдардын саны да өсүүдө. Ошондой эле коомдо эски салттардын таасири мурдагыдай эле күчтүү бойдон кала берүүдө. Жыл сайын турмуш курууга мажбурлап, 15-16 миң кызды күч менен ала качышууда.

Мына ушул “балээнин” баары Ак-Чийдеги жергиликтүү жамааттын турмушунда да көп мезгилден бери болуп келаткан. Качыбек айылынын калкы 1004 адамды түзөт, алардын ичинен 437си эркек, 567си аял. Айылдын аялдарынын жарымына жакынын өз убагында күйөөлөрү ала качышкан. Ошондой эле аялдардын 15% күйөөлөрү кээде сабай турганын айтышкан. Окуучулардын ата-энелеринин 5% мектеп рэкетчилиги деген көйгөйгө дуушар болгонун айтышкан. Кары адамдардын 10% балдары алардын керектөөлөрүнө тоотпогон мамиле жасашаарын айтышкан. Суроолор улууларга, карыларга жана балдарга узатылган. Сурамжылоону Зомбулукту алдын алуу боюнча комитеттин (ЗАК) мүчөлөрү жүргүзгөн. Комитетке АККнын активисттери, аялдар кеңеши жана жаштар комитети, мектеп мугалимдери, айыл өкмөтүнүн социалдык кызматкерлери, жергиликтүү кеңештин депутаттары, “Лидер” бейөкмөт уюмунун өкүлдөрү кирген.

Эмне жасалды?

Зомбулукту алдын алуу боюнча комитет 2011-жылы Freedom House каржылаган “Зомбулуксуз аймак” долбоорун ишке ашыруунун алкагында Качыбек айылынын АКК, “Лидер” бейөкмөт уюмунун жана айыл өкмөтүнүн демилгеси менен түзүлгөн. Комитет 5 багыт боюнча иштейт: эрезеге жете электердин турмуш куруусуна жана ала качууга, тобокел үй-бүлө күтүүгө (чыр-чатактуу, ичкиликке берилген үй-бүлөлөр) жол бербөө, мектеп рэкетчилигин жок кылуу, ЗАК жыйындар системасы, окутуу жана консультациялар. Пайда болгон көйгөйдү талкуулоо жана чечүү жолдорун биргелешип издөө максатында элет тургундарынын катышуусунда айылдык чогулуштар өтүп турат. “Үй-бүлөдөгү зомбулуктан социалдык-укуктук коргоо жөнүндө”, “Эркектер жана аялдар үчүн тең укуктарга жана тең мүмкүнчүлүктөргө мамлекеттик кепилдик берүү жөнүндө” ж.б. мыйзамдарды окутуу боюнча тренингдер өттү. Айылдагы коомдук жайларда жана соода түйүндөрүндө кубат берчү, спирт ичимдиктерине, ошондой эле өспүрүмдөргө тамеки сатууга тыюу салуу тууралуу жарыялар илинди. Кыз ала качууну, мектеп жана көчө рэкетчилигин, үй-бүлөдөгү зомбулукту алдын алуу үчүн ишеним телефондорунун номурлары көрсөтүлгөн баракчалар таратылды; жаштар жана жогорку класстын окуучулары катышкан акция өттү. Анын жүрүшүндө алар кызды ала качпоо жана рэкетчиликке бөгөт коюу тууралуу сөз беришти. Мунун натыйжасында эки түгөйдүн макулдугу боюнча 2 үйлөнүү тою өттү. Айылдын тургундары, жогорку класстын окуучулары жана мугалимдер менен биргеликте психолог менен жолугушуу уюштурулду. Ал жолугушууда эрте турмуш куруу, ала качуу, мектеп рэкетчилиги көйгөйлөрүнө арналган тасмалар көрсөтүлдү.

Натыйжалар

Ишеним телефону аркылуу элет тургундары зомбулук фактысы боюнча ЗАКка кабарлай алат. Качыбек айылында ушул ЗАК түзүлүп, иштей баштаганга чейин жаштар нике кыйып эле баш кошуп, бир нече айдан кийин гана расмий каттоого турушчу, же никесин каттаттырбай деле коюшчу. Эки көрсөтмө үйлөнүү тоюнан кийин, ЗАКтын мүчөлөрүнүн аракеттери менен баш кошконго бир ай калганда ЗАГСка арыз таштай башташты. Б.а. үйлөнүү тою никени расмий каттоо менен бир учурга туш келип, бул болсо аялдардын укугун

коргоого жана үй-бүлөлүк байланышты бекемдөөгө көмөктөшөт. Кыз ала качуу жана эрте турмуш куруу фактылары токтоду. ЗАКтын чогулушундагы талкуудан кийин аялдар үй-бүлөдөгү зомбулук, аракеттик фактары азайганын, үй-бүлөдөгү кырдаал жакшы жагына өзгөргөнүн белгилешти. Айылдын жаштары ыктыярдуу элдик кошуундун курамында кечки жана түнкү маалда күзөткө үзгүлтүксүз чыга баштады. Балдар тарабынан кары адамдарга карата мамиле өзгөрдү. Мектеп рэкетчилиги көйгөйү дээрлик чечилди.

Айыл өкмөтү жана андан жогорку деңгээлде чечимдерди кабыл алуу маселелеринде жергиликтүү калктын активдүүлүгү өстү. Айталы, 2011-жылы Качыбек айылында жаңы мектептин курулушу башталганда калк бөдрөтчүгө жергиликтүү жаштардын арасынан бир бригада алуу шартын койгон. Бул шарт аткарылды. Айыл калкынын колдоосу менен АККтын активдүү кийлигишүүсү жаңы мектептин курулушунун токтоп калышына жол берилген жок. Жогору турган мекемелердин жетекчилери жана Жогорку Кеңештин депутаттары менен жолугушуунун жүрүшүндө 2012-жылы жаңы мектептин курулушун жандандыруу үчүн 8 миллион сом бөлүнгөн. 2012-жылга айылдык аймактын жергиликтүү бюджетин талкуулоого жана бекитүүгө Качыбек айылынын АКК активдүү катышты жана Качыбек клубунун ремонтна жана маданий иш-чараларга каражатты көбүрөөк бөлдүрүп алышты. Мындан тышкары айылдын ичиндеги 2 көпүрөнүн курулушуна жергиликтүү бюджеттен каражат бөлүндү. Жайыт инфраструктурасын жакшыртуу үчүн 2012-жылга 250 миң сом өлчөмүндө АРИС каржылаган каражат толугу менен Качыбек АККга мал айдап өтө турган жолдо 3 көпүрөнүн курулушуна багытталды. Айыл өкмөтү жана айылдык кеңештин депутаттары техникалык, каржылык жана моралдык жардам көрсөтүү менен бул демилгени колдоп беришти. Качыбек айылынын ЗАК ишмердүүлүгү тууралуу маалымат www.kloop.kg сайтында жарыяланган.

Түз бенефициарлар: үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркаган 28 аял; мектеп рэкетчилиги көйгөйүн баштан өткөргөн 9 ата-эне; 8 кары адам.

Кыйыр бенефициарлар: Качыбек айылынын тургундары – 1004 адам.

Айыл тургундарынын пикирлери:

“Түшүндүрүү иштерине мечиттин имамдары тартылганы абдан жакшы болду. Мен дин эрежелери боюнча ата-эненин балдары алдында жана балдардын ата-эне алдындагы милдеттемелери тууралуу көп нерсени билдим”.

“Зомбулукту алдын алуу комитетинен мыйзам боюнча көп аял алууга тыюу салынганын билдим”.

“Кечкисин ыктыярдуу элдик кошуун нөөмөттө турганы жакшы болду, өспүрүмдөр түнгө маал көзөмөлсүз эле көчөдө басканын токтотту”.

Ысык-Көл облусундагы Түп районунун Арал АА

Көпүрөнүн ремонту

Көйгөйдү сүрөттөө

Жергиликтүү тургундардын демилгеси менен Жежебаев, Асаналиев, Жумадыло көчөлөрүнүн батыш бөлүгүн айылдын калган бөлүгү менен байланыштырган Сары-Дөбө каналынын курулуш иштери башталды. Ошентсе да каражаттын жетишсиздигинен курулуш иштери токтотулган. Көпүрөнүн жоктугунан улам айылдын ушул бөлүгүндө жашаган тургундар айылдын борбордук бөлүгүнө чейин жетиш үчүн айланып өтүшчү. Ошондой эле бул айыл чарба продукциясын машинеге жүктөп алып, айыл жерлерине жеткирүүдө кыйналып келишкен.

Эмне жасалды?

Бул көйгөйдү чечүү үчүн айылдын старостасы Кубатбек Саданбеков көпүрөнүн курулушун жергиликтүү жамааттын жардамы менен бүтүрүүнү сунуштады. Буга 56 үй чарбалыгы кызыкдар болду, алар 250 сомдон наак акча чогултуу, айыл өкмөтү 8500 сом бөлүү, Түп райондук суу чарбалык башкармалыгы эки бетон лоток берди. Уюштуруу иштерин айылдык кеңештин депутаты Нурбек Маданбеков алса, калкты мобилдештирүү иштерин Жеңиш Чыныбаев жүргүздү. Жер иштери Арал айылдык кеңешинин Аймактык инвестициялык комитетке тиешелүү болгон экскаватордун жардамы менен уюштурулду. Колдон келген жардамын мектептин жыйырма жыл мурдагы бүтүрүүчүлөрү жана жөн гана каалоочулар беришти. Айталы, айыл тургуну Болот Тостокев өз тракторунда бекер иштеп берди. Жалпы аракеттер менен көпүрөнүн курулушу аяктады жана Жумадылов, Кенжебаев, Асаналиев көчөлөрү Турдукожо борбордук көчөсү менен байланышып, бул болсо адамдардын жашоосун бир кыйла жеңилдетти.

Натыйжалар

Көпүрөнүн курулушу айылдын тургундары өз көйгөйлөрүн өздөрү эле чечип алууга, кошумча ресурстарды тартууга жана айыл өкмөтү менен тыгыз байланышта иштөөгө жөндөмдүү болгонун көрсөттү. Көпүрөнүн ачылышына арналган салтанаттуу иш-чарада айыл тургуну Асанкожо Балчаков **“ушул көпүрө айылдын бардык тургундары бир бүтүн кылып бириктирсин”** деген каалоосун айтты. Көпүрөнүн курулушу 2012-жылдын май айында соңуна чыкса да тургундар ушул күнгө чейин жасалган иштерди сыймыктануу менен эскерешет жана өз айылындагы шарттарды жакшыртууга байланыштуу пландарды куруп жатышат. Кезекте жаңы пландар жана жаңы көпүрөлөр.

Ички көпүрөлөрдү калыбына келтирүү

Көйгөйдү сүрөттөө

Арал айылдык аймагындагы Сары-Дөбө айылында акыркы 15 жылдан бери жолдор оңдолгон эмес. Буга негизинен бюджетте акча болбогону себеп. Жолдогу чуңкурлар айыл тургундарынын жеке машинелерин тез эле талкалап, мындан улам алар аны калыбына келтирүү үчүн үй-бүлөлүк бюджеттен бир топ каражат сарптап келишкен. Балдар жолдогу өңгүл-дөңгүлдөрдөн жана чоң ылайлардан өтүп мектепке барышчу. Эң чоң машакатты Урманбетов көчөсүндөгү жол алып келчү. Бул – айылдын негизги чоң жолу. Анын боюнда мектеп, ФАП, клуб, мечит жайгашкан жана 70% ашууну машине түгүл, жөө басууга жарабай калган.

Эмне жасалды?

Айылдыктар эки көчөнү оңдой турган болушту. Демилгени айылдык кеңештин депутаты Мелис Убайдылдаев көтөрүп, кум жана майда таш менен камсыздады. Айылдыктар депутатты колдоп кетишти жана ар бир короодон дагы бир машинеден майда таш жана кум жеткиришти. Депутат Мелис Аблакаев трактор менен жардам берди. Ооган согушунун ардагерлеринин өкүлү Талант Жумабеков жергиликтүү жүк ташуучу машинелерди ээлеринин жардамы менен кумду жана майда ташты бекер жеткирди. Садыркун Урманбетовдун небереси да четте калган жок. Ал чоң атасынын ысымын алып жүргөн көчөдөгү жолдун ремонтун өз үй-бүлөсүнүн атынан 30 миң сом бөлдү. Мындан тышкары “Үлгүлүү үй чарбалыгы” аттуу сынак жарыялап, жеңүүчүлөргө баалуу белектерди тапшырды.

Арал аймагынын башчысы да тургундардын демилгесин колдоп, жергиликтүү бюджеттен 10 миң сом бөлүп, кумду жана майда ташты жүктөө үчүн трактордун ишин камсыздады. Мындан тышкары №4 Автожол ишканасы менен сүйлөшүү жүргүзүп, автогрейдерди ижарага алып берди. Айылдын тургундары жолго майда ташты колу менен сээп чыгышты, ал эми депутат Мелис Аблакаев өз тракторунда автогрейдердин жардамы менен аны тегиздеп чыкты. Эки көчөгө жалпысынан 250 каттам жасалды. Жергиликтүү тургундардын бул демилгеси Түп райондук мамлекеттик администрациясы уюштурган “Мыкты көчө” сынагында жеңип алды.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Эми жолдор оңолуп, балдар мектепке оңой эле жетип калышты. Айылда өз жамаатынын көйгөйлөрүнө кайдыгер карабаган демилгелүү адамдардын болгону жакшы экен. Алар өз көйгөйлөрүн өз күчү менен чечүүгө жана бул үчүн башкаларды мобилдештирүүгө даяр”.

Акен Батырканов, аксакал

Ысык-Көл облусундагы Тоң районунун Б. Мамбетов АА

Үрөн фондун түзүү – айыл тургундарынын кирешесин арттыруу

Көйгөйдү сүрөттөө

Б.Мамбетов АА Көк-Сай айылы деңиз деңгээлинен 2200 метр бийиктикте Тоң районунун бийик тоолуу бөлүгүндө жайгашкан. Калктын негизги кирешеси мал чарбачылыгынан жана картошка өстүрүүдөн түшөт. Көк-Сай айылында 258 үй чарбалыгы бар жана анда дээрлик миң адам жашайт. Айдоо аянты 806 гектарды түзөт, анын ичинен 230 гектары картошка айдоого кетет. Мында ар бир үй чарбалыгы тамыр жемиштерин өстүрүүгө мажбур, анткени башка жемиштер жаратылыш-климат шарттарына чыдабайт.

Акыркы жылдары үрөн материалынын төмөнкү сапаты, жарамдуулук мөөнөтү, оорулар, которуштуруп айдоо эрежелеринин сакталбаганы үчүн картошканын түшүмү азайып кеткен. Үрөн материалдарынын жаңыртылышына анын Тоң районунда жоктугу, дыйкан чарбаларынын алыста жайгашкандыгы, ошондой эле уруктардын баасынын жогору болгону тоскоолдук жаратууда. Сапаттуу үрөндөр Ак-Суу районунда гана болчу. Мында 1 килограммы 40 сомдон 80 сомго чейин бааланчу. Бирок мына ушундай жогорку баада да үрөндөр жетишсиз. Айыл тургундары өзүнүн үрөн фондусун түзүү зарыл деген тыянакка келишти.

Эмне жасалды?

2008-жылдан тарта ЮНИФЕМ долбоорунун колдоосу менен ӨЖТА (Өз ара жардамдашуу топторунун ассоциациясы) иштей баштады. Ага “Жусуп”, “Белсен” уюмдары жана дагы 8 ӨЖТ (өз ара жардамдашуу топтору) кирди. 2009-жылы “Ишеним” өз ара жардамдашуу демилгелүү тобу “Кыргызстандагы айылдарда аялдардын жашоосундагы экономикалык коопсуздукту күчөтүү” долбоорунун алкагында грант алды. Ошол каражаттын эсебинен 2010-жылы үрөн фонду түзүлдү. Гранттык каражатка үрөн фондунун 15 мүчөсү “Санте” аттуу сапаттуу үрөн материалы болуп эсептелген сорттогу 8 тонна үрөн

сатып алды. Колдоо көрсөтүү жана өнөктөш мамилелерди өнүктүрүү үчүн жергиликтүү кеңеш үрөн өстүрүү үчүн АБЖ жерлеринен 2 гектар бөлүп берди. Алынган түшүмдүн бөлүгү аз камсыздалган 150 үй-бүлөнүн ортосунда теңме-тең бөлүштүрүлүп берилди, дагы бир бөлүгү кийинки жылкы айдоого үрөн сатып алуу үчүн сатылды жана калган бөлүгү калкты сапаттуу үрөн менен камсыздоо үчүн үрөн фондунда калтырылды. Ошондой эле “Жыйынтык” жана “Ишеним” ӨЖТ Дыйкандын талаа мектептеринде окуудан өттү, ал жерде алар картошканы айдоо, казуу жана сактоо технологияларын үйрөнүштү.

Натыйжалар

Үрөн фондун түзүүнүн жардамы менен Б.Мамбетов АА 4 айылынын калкын үрөн менен камсыздоо көйгөйү чечилди. Картошканы өстүрүү, чогултуу жана сактоо технологиялары боюнча жергиликтүү дыйкандардын дарамети жогорулады; ал эми картошканын айдоо түшүмдүүлүгү 2-2,5 эсе өстү (эгерде мурда бир гектардан 7-8 тонна картошка чогулса, акыркы эки жылда түшүмдүүлүк 1 гектарда 20-22 тоннага чейин өстү). Түшүмдүүлүктүн өскөнүнүн эсебинен картошка саткан дыйкандардын кирешеси 30 пайызга өстү.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Бул тажрыйба биздин гана эмес, ошону менен бирге башка айылдар үчүн да пайдалуу болду. Анткени картошканын сапаттуу үрөндөрүн алар биздин үрөн фондубуздан алса болот. Акыркы эки жылда Көк-Сай айылынын тургундарынын кирешелери бир кыйла өстү”.

Үмөталиев Камчыбек, айыл башчы

“Бүгүн экологиялык жактан таза продуктылар тууралуу маселе актуалдуу болуп турат. Биологиялык кошумчаны колдонуу жана картошканы өстүрүү боюнча үрөн фонду өткөрүп жаткан окуулар биз үчүн абдан пайдалуу болуп жатат”.

Макенова Бурул, ӨЖТ мүчөсү, ФАП жетекчиси

“Өткөн жылы “Желли” аттуу картошкадан 1 тонна алдык, бул жылы да өстүрүп жатабыз. Бул сорт биздин шарттарга туура келет экен, жакшы түшүм болот. Мында баа жеткис жардамчы – Өз ара жардамдашуу топторунун ассоциациясы. Биз маалымат үчүн кайда баруу керектигин билебиз, пайдалуу семинарларга катышабыз”.

Усубалиева Айгуль, ӨЖТ мүчөсү, пенсионер

Мектептерде балдарды окутуу шарттарын жакшыртууда жамааттар менен ЖӨБ органдарынын биргелешкен иши

Көйгөйдү сүрөттөө

“Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбоорунун адистери өткөргөн ЭКБА-иш-чараларына катышкандан кийин Б.Мамбетов айыл өкмөтүнүн аппаратынын кызматкерлери жана жамааттын лидерлери ушундай эле иш-чараларды өз айылдарында өткөрүүнү чечишти. Аныкталган көйгөйлөр боюнча бир катар жолугушуулар өттү, андан кийин жергиликтүү жамааттын чогулуштары уюштурулду. Анын жүрүшүндө төмөнкүдөй маселелер талкууланды:

1) жергиликтүү жамааттын активдүүлүгү, адамдардын өз аймагына мамилеси, патриоттук маанайлардын күчөшү;

2) жергиликтүү жамааттардын мүчөлөрүнүн укуктары жана милдеттери;

3) демилгелүү топтордун жергиликтүү өз алдынча башкаруунун иштерине катышуусу, отчеттук жыйындар, бюджетти талкуулоо жана жергиликтүү жамаат боюнча жарандардан сунуштар;

4) инфраструктура, мектептерде ремонт жана окуучулардын тамактануусу.

Бир топ көйгөйлөр аныкталды, бирок өсүп келаткан муунду тарбиялоо чөйрөсү эң эле артыкчылыктуусу табылды. Андыктан “Инфраструктура, мектептердин ремонту жана окуучулардын тамактануусу” көйгөйү артыкчылыктуу жана биринчи кезекте чечилиш керек деп аныкталды.

Эмне жасалды?

Мектеп көйгөйлөрүн чечүү үчүн 6 кадам жасалды:

Биринчи кадам – ата-энелердин, айыл өкмөт башчысынын, саламаттык боюнча комитет мүчөлөрүнүн, депутаттардын, раймамадминистрациянын өкүлдөрүнүн катышуусу менен комиссия түзүлдү. Комиссия 4 мектептин (Ак-Сай айылы, Ж.Турсубеков ат. мектеп; Көк-Сай айылы, Ж.Жамгырчиев ат. мек-

теп; Жер-Үй айылы, А.Көлбаев ат. мектеп; Ишперов айылы, М.Догдуров ат. мектеп).

Экинчи кадам – 1 606 000 сомго 3 мектепте терезе-каалгаларды оңдоо жана алмаштыруу боюнча долбоорду иштеп чыгуу. Долбоор Ысык-Көл облустук фондуна көрсөтүлдү. Акча каражаты бөлүнүп, терезе-каалгалар алмаштырылды.

Үчүнчү кадам – мектептерде таза сууга жетүүнү камсыздоо. Эки мектепте окуучулардын таза сууга жетүүсүн камсыздап, 20 миң сомго ремонт жасалса, дагы эки мектепте 60 миң сомго суу менен жабдуу системасын киргизишкен. Жергиликтүү бюджеттен жалпысынан 80 миң сом бөлүндү.

Төртүнчү кадам 4 мектептин ашканасына идиш сатып алуу (айры, кашык, чайнек, газ баллондору, табак ж.б.). Жергиликтүү бюджеттен жалпысынан 60 миң сом сарпталды.

Бешинчи кадам – мектептерде интернет байланышын киргизүү. 40 миң сомго зымсыз СДМА-телефондор сатылып алынды, алар аркылуу интернетке туташуу мүмкүн болду.

Алтынчы кадам – канц. товарларды сатып алууга, ремонтко жана башка иштерге жергиликтүү бюджеттен 60 миң сом өлчөмүндө каражат бөлүү пландаштырылды. Бул иш-чаралар аткаруу процессинде турат.

Натыйжалар

Планды ишке ашыруунун натыйжасында билим алуу үчүн жакшы шарттар түзүлдү: окуучулар жылуулук менен камсыздалды, ашканада тамактануу үчүн жакшы шарттар түзүлдү, таза суу алуу

мүмкүнчүлүгү камсыздалды.

Бардык негизги кадамдар жасалып бүткөндөн кийин чогулуш өттү. Ал жерде жергиликтүү жамаат жасалган иштер тууралуу маалымат алгандан кийин айыл өкмөт аппаратына жана жамааттардын лидерлерине калк аныктаган жана көтөрүлгөн көйгөйлөрүн чечкени үчүн чоң ыраазычылык билдирди. Жергиликтүү жамаат үчүн бул айыл өкмөтү менен биргеликте жергиликтүү демилгени ишке ашыруунун ийгиликтүү үлгүсү жана андан ары да биргелешип иштешүүгө түрткү болуп калды. Натыйжада айыл өкмөтү менен биргеликте 2013-жылга социалдык-экономикалык өнүктүрүү планы иштелип чыккан. Ошондой эле иштин жыйынтыгы облустук сыналгыдан көрсөтүлүп, облустук мамминистрациянын ардак тактасында өз ордун ээлеген.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Көйгөйдү аныктоонун жүрүшүндө бир топ сөздөр айтылды. Алардын бир бөлүгү чындыкка дал келсе, калган бөлүгү калп. Бирок ачык диалог жолу менен чындыктын жүзүн ачып, натыйжалуу биргелешкен иш тууралуу макулдаша алдык”.

Шабданов С., жергиликтүү кеңештин депутаты

“Айыл өкмөтү менен жергиликтүү жамааттын ортосундагы өнөктөштүк жыйынтыгын берүүдө. Мурда баары өз өзүнчө иштешчү, ар ким өз жолу менен жүрчү, эми иш чогуу жасалууда. Калк айыл өкмөтүнө көбүрөөк ишене баштады”.

Эшперов Ж., айыл өкмөт башчынын орун басары

Жалал-Абад облусундагы Сузак районунун Багыш АА

Жарыктандыруу жана трансформаторду орнотуу

Көйгөйдү сүрөттөө

Багыш аймагындагы Беш-Бала айылынын тургундарынын басымдуу бөлүгү Казарман – Жалал-Абад жолунун боюнда жашайт. Бул участок бир эле маалда Ю.Гагарин атындагы борбордук көчө деп да эсептелет. Бул көчөдө 3200 метр аралыкта транспорт үзгүлтүксүз жүрүп турат. Кечке маал көчө жарыктандырылбагандыктан айылдын калкы жолдун боюнда баскандан коркчу. Айылда орун алган ар бир экинчи жол кырсыгында жөө жүргүнчүлөр жабыркачу. Буга көчөнүн начар жарыктандырылганы да себеп болгон. Бул көйгөй өзгөчө күз мезгилинде, аба ырайы бузулганда актуалдуу болду. “Ушул көчөдө биздин канча тургундун, баланын өмүрү кыйылды”, - деп кейийт Беш-Бала айылынын тургундары.

Эмне жасалды жана натыйжа

Айылдын 800дөн ашуун тургуну айылдын борбордук жана ага чектеш көчөлөрүн жарыктандыруу маселесин көтөрүп чыгышты. Бул маселе айылдын күнүмдүк жашоосуна тиешелүү болгондуктан ага жергиликтүү ишкерлер, жамааттын активдүү лидерлери да тартылды. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары да четте карап турган жок, алар РЭС менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп, автоматтарды жана күйүп кеткен лампаларды алмаштыруу үчүн электромонтер адистерди тартышты. Жалпы аракеттер менен айылда кубаттуулугу 160 Квт болгон жаңы трансформатор жана көчөгө жарык берген 35 электр лампалары орнотулду. Совет доорунда депутат болуп иштеген айылдын тургуну Камчыбек Мурзаев өз чөнтөгүнөн 35 көчө лампаларын берди. чоң жардамды аялдар комитетинин лидери Сабира Ботобаева жасады. Ал калкка демилге тууралуу маалыматты жеткирип, тургундарды бул иштерге тартууда чоң иштерди жасады. Жарыктандыруу көйгөйүн чечүү үчүн тургундар 9800 сом чогултту, алардын ичинен жамааттын салымы 2932 сом болду. Ушул тажрыйбаны үйрөнүү үчүн Беш-Балага коңшу айылдын жана айылдык аймактын тургундары жана старосталары кайрылып жатты. Маалыматты жайылтуу максатында 2008-жылы демилгечилер айыл өкмөт аппаратынын кызматкерлери, РЭС жумушчулары жана башка кызыкдар адамдарга ушул тажрыйбанын бет ачарын өткөрүшкөн.

Айылдын көйгөйлүү маселесин чечүүгө сырттан жардам күтпөстөн, тургундардын өздөрү катышыш

керек. Демилге ишке ашырылгандан кийин айылдын тургундары өз мүмкүнчүлүктөрүнө ишенип, маселени чогуу-чаран, биргелешип чечсе болооруна ынанышты. Ушуну менен токтоп калбоону чечишти. Мисалы, короонун алдындагы участкаларго сугат суу келген башкы арыкты тазалап чыгышты. Ишинин жыйынтыгын айылдыктар күзүндө, түшүм чогултуп жатканда көрүштү. Айылдын эки тургуну АРИС долбоорунун алкагында долбоор түзүштү, аны башка тургундар да колдоп беришти. Жыгач устачылык цехи жана пахта иштетүүчү цех түзүлдү. Эгерде мурда терезеге темир тор, полго плитус, каалга жасаш үчүн жергиликтүү калк шаарга барууга мажбур болсо, эми бул нерселерди айылда тапса болот. Пахта иштетүүчү цехтин кызматын Беш-Бала айылынын тургундары гана эмес, кошуна айыл да колдонуп жатат.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Айылдын тургуну катары мен да көйгөйдүн чечилишине салымымды коштум, РЭС менен дайыма байланышты кармап турдум. Техникумда электртехника боюнча алынган билимим жардам берген. Мен калк арасында жарыкты мындан ары колдонуу, аны кармоого байланыштуу кеткен чыгымдар тууралуу түшүндүрүү иштерин жүргүздүм. Эми түнүндө көчөгө чыкканда маанайың да ачылат – айлана жапжарык! Аксакалдар ушул маселени чечүүгө кол кабыш кылган айылдаштарына батасын беришүүдө”.

Жолборс Ташболотов, айыл старостасы

Дыйкандын өз ара жардамдашуу топторун жана талаа мектебин уюштуруу айылды бириктирүүгө жардам берди

Маселенин тарыхы

Жакында эле Багыш аймагындагы айылдар жумушсуздуктан, жаштардын борборго жана өлкөнүн сыртына кетип жатканынан жабыркаган кошуна айылдардан көп деле айырмаланчу эмес. Эми 16

миңден ашуун адам жашаган Багыш аймагындагы айылдарда 10 өз ара жардамдашуу тобу, 3 дыйкандын элеттик мектеби иштейт. ӨЖТ (өз ара жардамдашуу топтору) уюмдары, дыйкандардын элеттик мектеби айылдын коомдук турмушун калыбына келтирүүдө көйгөйлөрдү чечүүдө жергиликтүү жамаатка жардам беришти. Анын ичинде топтун курамына кирген аялдардын бир топ көйгөйлөрүн чечип беришти: 35 аял топторго биригип, жашоо деңгээлин жогорулатты.

Эмне жасалды?

Багыш АА айылдарда 10 ӨЖТ, 3 ДТМ (дыйкандын талаа мектептери) түзүлдү. Ушул уюмдарды түзүүгө ДССА жана ФАО жардам берди. Багыш айыл өкмөтү Айыл чарба жерлерин кайра бөлүштүрүү фондунан аянты 3 гектар болгон жерди жеңилдетилген түрдө ижарага берди. Өз ара жардамдашуу тобунун мүчөлөрү, негизинен аялдар өсүмдүк өстүрүү (помидор, бадыраң өстүрүү), канаттууларды багуу (тоок), мал чарбачылыгы (сүт берген тукумдагы эчкилер) боюнча окуудан өтүштү.

Дыйкандын талаа мектептери Багыш аймагындагы Октябрь жана Сафаровка айылдарында ФАО программаларынын колдоосу менен ишмердүүлүгүн баштады. Багыш айыл өкмөтү тарабынан жерлер бөлүнүп, анда ДТМ катышуучулары окуу процессинде алган билимдерин иш жүзүндө колдонушту. ДТМ мүчөлөрү аялдар гана эмес, бул ишке эркектер да кызыгуусун билдиришти. Мисалы, Багыш айыл өкмөтүнүн бухгалтери Рустам Батыров үй-бүлө мүчөлөрү менен биргеликте ДТМ билим алып, жеке каражатын томат жана

бадыраң өстүрүүгө жумшап, абдан жакшы түшүм алды. Дыйкандын мектебинде алынган билимдер ага үй-бүлөлүк бюджеттин кирешесин көбөйтүүгө жол ачып, экономикалык абалды жакшыртты. Дыйкандын мектебинин бир топ катышуучулары алынган билимдерин өз короолорундагы участоктордо колдонуп, муну менен чакан эле аянтта чоң түшүм алышты. Октябрь айылынын тургундары Бусулма Шералиева, Зумрат Нурбаева, Эрнст Бокоев буга мисал боло алат.

ДТМ катышуучулары сапаттуу үрөн материалдарын тандаганды, аны кайсы учурда себүү керектигин, айыл чарба маданиятынын түшүмдүүлүгүн кантип арттыруу керектигин, агротехниканы колдонуунун ыкмаларына, оорулар жана зыянкечтер менен күрөшүү жолдорун, тамчылап сугаруу ж.б. үйрөнүштү. Теориялык билимдерин бекемдеп алуу үчүн топтун мүчөлөрү короо алдындагы участокторунда өсүмдүктөрдү өстүрүштү. Алынган билимдин алкагында өсүмдүктөрдүн өсүшүнө, гүлдөшүнө, бышканына мониторинг жасалып, бул түшүмдү көп алууга жардам берди.

Натыйжалар жана перспективалар

Биргелешип иш алып баруунун натыйжасында социалдык тосмолорду алып салууга, бир топ айылдыкты коомдук турмушка тартууга мүмкүн болду. Өз ара жардамдашуу топторунун мүчөлөрү өзүнүн жеке абалын жакшыртуунун үстүнөн иштеп жатып, муну менен социалдык-коомдук турмуштагы мүмкүнчүлүктөрүн күчөтүштү. Өз ара жардамдашуу топторунда тыгыз байланыштар түзүлүп, тажрыйба жана маалымат алмашуу жүрүп, экономикалык кризистен чыгуу жолдору иштелет. Топтун курамына кирген аялдардын экономикалык абалы жакшырды. Багыш АА жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында калктын айылдын коомдук турмушуна тартуу мүмкүнчүлүгү пайда болуп, калк алдында жоопкерчилиги күчөдү. Өз кезегинде жергиликтүү жамаат жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө дагы да активдүү катыша баштады.

Дыйкандын талаа мектептерин түзүү менен тургундар тажрыйбалуу дыйкан болушат, бул болсо айыл чарбаны заманбап жүргүзүү үчүн зарыл. Келечекте жакшы түшүм, пайда жана туруктуулук дыйкандардын колдогу мүмкүнчүлүктөрдү, ошондой эле жаңы технологияларды жана ресурстарды колдонуусуна зарыл.

Жалал-Абад облусундагы Токтогул районунун Бел-Алды АА

Жергиликтүү салыктарды чогултуу көйгөйүн кантип чечсе болот?

Көйгөйдү сүрөттөө

Жалал-Абад облусундагы Токтогул районуна караштуу Бел-Алды айылдык аймагы үч айылдан турат (Бел-Алды, Сары-Согот, Коргон). Бул айылдардагы 912 короодо 4 624 адам жашайт.

2009-жылга чейин бул муниципалитетте жергиликтүү салыкты жыйноо көйгөйлүү маселе болуп келген, калктан салык жыйымдары тууралуу маалымат толук жана кеңири эмес болчу. Мунун айынан калк ичинде нааразылык пайда болуп, жергиликтүү салыкты чогултуу боюнча план аткарылчу эмес.

Бел-Алды айылдык аймагынын башчысы кызматына келгенге чейин айыл тургуну катары Таалай Жапаров өзү да айыл чарба жерлерин, жайыттарды ж.б. колдонгону үчүн канча салык төлөшү керектигин так билчү эмес.

Эмне жасалды?

Жергиликтүү салыкты чогултуу планын аткаруу боюнча маселени чечүү үчүн АӨ башчысынын акылына маалымат баракчасын иштеп чыгуу келди. Мында ар бир салык төлөөчүгө анын бардык салык жыйымдарынын суммасы тууралуу жеке маалымат берилет. Бул максатка жетүү үчүн Бел-Алды айыл өкмөтүнүн аппаратынын кызматкерлери тарабынан ар бир салык төлөөчү боюнча маалымат чогултуу, анализдеп чыгуу жана тактоо боюнча эбегейсиз чоң иш жасалды. Ар бир салык төлөөчүнүн жер үлүштөрү (сугат жана кайрак жер), айыл чарба багытындагы ижарага алган жерлери, кыймылдуу мүлктүн, соода түйүнүнүн болгондугу тууралуу маалыматтары анализден өттү. Аны менен катар Бел-Алды айылдык аймагынын бардык жерлерин инвентаризациялоо боюнча иштер жасалды.

Натыйжалар

Жергиликтүү салык боюнча иштелип чыккан маалымат баракчалары жылдын башында ар бир салык төлөөчүгө маалымат иретинде берилип, салык төлөөгө чакырык ташталган. Белгилүү бир убакыт өткөндөн кийин маалымат баракчалары боюнча жасалган жумуш жемишин бере баштады.

2008-2012-ж.ж. аралыгында Бел-Алды АА боюнча жергиликтүү салыктарды жыйноо боюнча маалымат:

- 2008-жыл – 176 миң сом
- 2009-жыл – 280 миң сом
- 2010-жыл – 330 миң сом
- 2011-жыл – 370 миң сом
- 2012-жыл – 500 миң сом (план).

Жергиликтүү салыктардын чогултулган суммасынын өсүш динамикасы салыктар боюнча иштелип чыккан маалымат баракчалары өз максатына жеткенин көрсөттү. Калк салыктын кайсы түрү боюнча канча сом төлөшү керектиги тууралуу маалымат алды. Бул болсо жыйналган салыктардын суммасын көбөйттү (таблица жана диаграмма).

Мындан тышкары Бел-Алды АА калктан жергиликтүү салыктын эсебинен түшкөн каражаты талкуулоо практикасы бар. Ар бир айылдагы чогулушта калк жергиликтүү бюджеттин эсебинен өзүнүн артыкчылыктүү маселелерин чечүү боюнча сунуштарын берип келет. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жергиликтүү салыктардан жергиликтүү бюджетке канча каражат чогултулганы жана ал кайда сарпталганы тууралуу калкты өз убагында маалымдап турат. Бул иш-чаралар да жергиликтүү салыкты жыйноону күчөтөт. Анткени калк жергиликтүү салык деп төлөнгөн бул каражат кантип колдонуларын билет.

Айыл тургундарынын пикирлери

“2009-жылга чейин бизде дайыма жергиликтүү салыкты эсептөө боюнча талаш-тартыштар болуп келген. Калктын ичинде түшүнбөстүктөр жана нааразылыктар пайда болчу. Азыр болсо ар бирибиз салыктар боюнча маалымат баракчасын алып, анда көрсөтүлгөн суммасы төлөйбүз”.

Ашымбек Жумаев, пенсионер

“Жыл башында биз айыл өкмөтүнөн төлөө үчүн салыктын бардык түрлөрү жана суммасы көрсөтүлгөн маалымат баракчасын алабыз. Ишенбей коюуга негиз жок. Өз убагында салыктан кутулуп койгонго аракет кылабыз”.

Кабылан Уезалиев, фермер

“Мурда биздин салык жыйымдарыбыздан түшкөн каражат кайда сарпталып жатканын билчү эмеспиз. Мына бир нече жылдан бери биздин айылдык аймактын башчысы биздин каражат кайда жана кантип колдонулганы тууралуу отчет берип келатат, биз да муну өз көзүбүз менен көрүп атабыз”.

Зайнип Өмурзакова, пенсионер, Баатыр эне

Ысык-Көл облусунун Ысык-Көл районундагы Бостери АА

Спорттук залдын жана маданий борбордун ачылышы

Көйгөйдү сүрөттөө

Курорттук мезгил маалында Бостери аймагындагы эки айылдын калкы тынбай иштейт. Негизги жумушчу күч – жаштар. Саны болжол менен 1000ге жеткен киши жайында санаторийлерде, пансионаттарда жана жеке мейманканаларда иштеп, эс алуучуларды тейлеп, балык, жер-жемиш, балмуздак, сусундук ж.б. сатышат. Бирок жай мезгили бүткөндөн кийин айыл тургундары ишсиз отуруп калат: улуулар үй тиричилиги менен алек болсо, балдар мектепке барышат. Бирок ал жакта окуу китептери, компьютерлер жетишсиз жана эң негизгиси жаштар бош убактысын кантип өткөрөөрүн билбейт. Андыктан жаштар (сөз эки мектептин 1500 окуучусу тууралуу жүрүүдө) сабактан кийин көчөдө басып калат, ичип, чегип, мушташып, ар кандай кылмыштуу иштерге аралашкандар да бар.

Эмне жасалды?

Бостери айылынын тургуну, айылдык кеңештин жаш депутаты Калыс Джэнтаев, Дене тарбия институтунун бүтүрүүчүсү бир топ кызыктуу идеялардын сунуштады. Алар болсо андан аркы аракеттердин негизин түздү.

Бостери айылында спорттук залы менен чакан, эски клуб бар. Бул клуб 10 жылдан ашуун убакыттан бери ремонт көргөн эмес жана дубалдарын көк басып калганга чейинки абалга жетип калган. Депутат Жэнтаев балдар жана “Эссенд” бейөкмөт уюму менен биргеликте спортзалдын көйгөйүн жамааттын талкуусун алып чыгышты. Айылдык чогулушта жаштар лидерлери жана бейөкмөт уюмдун мүчөлөрү калкка бул имаратты жаштар үчүн оңдоп-түзөсө болоорун, алар бош убактысын клубда жана спортзалда өткөрөөрүн айтып беришти. Чогулушта айылдык кеңештин депутаттарына кийинки жылдын бюджетине имаратты ремонттоого чыгымдарды киргизүү тууралуу кайрылуу кабыл алынды. Депутаттар бул идеяны колдоп кетишти жана спорттук залдын ремонтунан сметаны кийинки жылдын бюджетине киргизишти. Бирок 650 000 сом өлчөмүндөгү акча толук оңдоп чыгуу үчүн жетмек эмес, андыктан демөөрчүлөргө кайрылууга туура келди. Ремонтко жардам берүү өтүнүчү менен кат даярдап, лидерлер өз ара санаторийлерди жана пансионаттарды бөлүштүрүп алып, ар бири өзү ошол каттарды эс алуу жайларынын жетекчилигине тапшырып чыкты. Айылдын бакубат жашаган тургундарына да кайрылып, алардан колдоо табышты. Жалпы аракеттер менен 450 000 сом чогулду. 2008-жылдын августунда ашар жолу менен ремонт иштери башталып, 2009-жылдын кыш мезгилинде спортклубдун ремонту

соңуна чыкты. Металлпластиктен терезе-каалгаларды Бишкек шаарынын тургуну Жакып Салымбеков алып келди. Спорт залда жуунучу жай жана мончо бар. Мончо жайын “Толкун” пансионаты белекке берди. Ошентип спортзал каалоочуга эшигин ачты.

Спорттук жабдууларды да алып келишип, эркин күрөш менен машыга башташты. Түшкү саат 2ден 4кө чейин балдар машыкса, кечки төрттөн саат алтыга чейин жеткинчектер, 18:00дөн 20:00гө чейин жогорку класстын окуучулары, ал эми сегизден баштап улуулар машыга баштады. Ушул жайда спортзалда Казакстан жана Орусиядан эс алганы келген спортчулар бош убактысында машыгып турушту. Алгачкы жеңишке маашырланган жаштар лидерлери жана бейөкмөт уюмдун мүчөлөрү кайрадан айыл тургундарына кайрылып, “Чайка” клубун оңдоп берүүнү өтүнүштү. Бостери АА жетекчилиги менен сүйлөшкөн соң, демилгелүү топ (жаштар лидерлери, бейөкмөт уюмдардын мүчөлөрү) бул маселени жергиликтүү жамааттын жалпы талкуусуна алып чыгууну чечишти. Чогулган жергиликтүү тургундар жазында чогулушта бюджетке клубдун ремонту жана жаңы эмерек сатып алуу үчүн 800 000 сом киргизүүнү сунуш кылышты.

Клубдун имараты оңдолуп-түзөлдү, ага 50 000 сом кетти (ремонтту ашар жолу менен жасашты), жаңы кресло, үстөл, отургучтарды (750 000 сом) сатып алып, клуб ишин баштады. Балдар жана улуулар үчүн ийримдер ачылды. Бүгүнкү күндө 3 ийримге 50 адам катышат (катышуучулардын жашы 5тен 75ке чейин). Эми бардык майрамдык иш-чаралар жакшы-накай оңдолуп-түзөлгөн клубда өтүп турат.

Натыйжалар

Жаштар лидерлеринин, бейөкмөт уюмдун мүчөлөрүнүн жана Бостери айыл өкмөтүнүн кызматкерлеринин биргелешкен иш процессинде спорттук зал жана “Чайка” айылдык клубу ремонттолуп, кайрадан ачылды.

Спортзалдын жана клубдун ачылышынан улам жүздөн ашуун адамдын саламаттыгы жакшырып, клубдун алдындагы ийримге катышкан 50-60 адамдын бош убактысы пайдалуу өтө баштады. Жарандар айыл өкмөтүнүн бюджетти тууралуу жакшыраак биллип, айылда жергиликтүү өз алдынча башкаруу менен жергиликтүү жамааттын ортосунда өнөктөштүк жакшырды. Жаштар жана мектеп курагындагы балдар арасында кылмыштуулук азайып, жаштар кечке

маал көчөлөрдөгү кырдаалды көзөмөлдөп жатышты. Алар айылдагы тартип үчүн өз жоопкерчилигин сезе башташты. Кеңештин депутаттары спортзалга көбүрөөк келип, өздөрү да машыгып, жаштар менен да баарлашып, алар менен көйгөйлүү маселелерди талкуулап, чечүүгө жардам беришет.

Айылдын спортчулары 2009-жылдан тарта республикалык беттешүүлөргө катышып, байгелүү орундарды ээлеп келишет. Ушул эле жылы спортзалда 9-Майга арналган эркин күрөш боюнча Республикалык турнир өтүп, ага бардык республикадан 200 адам катышып, ошол салт бүгүнкү күнгө чейин уланууда.

2012-жылы эркин күрөш боюнча КР Чемпионатында биздин спортчу Жаныбек Кыдыралиев алтын медаль утуп алып, Саха Республикасынын Якутск шаарында өтө турган "Азиянын балдары" эл аралык оюнуна жолдомо алды. Биздин спортзал иштеп жаткан 4 жылдан бери Калыс Жээнтаев эркин күрөш боюнча КР спорт чеберине төрт талапкерди тарбиялаган. Ал эми биздин спортчу Аваз Докеев 2010-жылы спорттун улуттук түрү – күрөш боюнча КР спорт чебери наамын алган.

"Чайка" клубунун көркөм демилгелүүлүк ийриминин катышуучулары 2009-жылы "Ыр кесе" сынагын мыкты өткөргөнү үчүн Ысык-Көл району боюнча Гран-при утуп алышкан. Ошондой эле алар дайыма эле райондук, облустук ведомстволордун Ардак грамоталары менен сыйланып келишет. Башка айыл өкмөттөрүнүн жетекчилери (райондо алар 13) спортзалга жана клубга көп келишет жана жамаат мындай жыйынтыкка кантип жеткенине кызыгышат. Анткени бул спортзал Ысык-Көл облусу боюнча мыктылардын бири деп эсептелет.

Эмесе, биргелешкен эмгектин жыйынтыктары:

1. Ата-энелердин көңүлү тынчып калды, анткени балдары кечкисин бош эмес.
2. Аялдар күйөөлөрү үчүн тынчсызданбайт – алар кечинде арак ичкендин ордуна машыгууда.
3. Биздин кайраттуу милиция тынч жатат – кылмыштуулуктун саны азайып, спортчулардын өздөрү көчөдөгү тартипке көз салып калышты.
4. Пансионаттардын жетекчилери да тынч уктап калды, анткени аларда коопсуздук кызматы – бул кайрадан эле биздин спортчулар.

Биздин айылдын тургундары өзүбүздө спорттук зал болгонуна ыраазы, атүгүл аны менен сыймыкта-

нышат жана башкаларга да айтып беришет.

Айыл тургундарынын пикирлери

"Клуб ачылгандан кийин өспүрүмдөр дагы да тарбиялуу, аракетчил болуп калышты. Алар эми атүгүл көчөдө улуулар менен сөзсүз учурашат, мурда мындай да болчу эмес, алар үнчүкпай жаныңан чуркап кетишчү".

Сулайманов Жаныш, Жеенбаев атындагы орто мектептин директору

"Мен спортзалда 2008-жылдан бери машыгам, спорттун улуттук түрү – күрөш боюнча КР спорт чебери наамын алдым, ири мелдештерде жеңүүчү болдум, машине да утуп алдым".

Аваз Докеев, спортсмен

"Клубдун жана спорттук залдын ишинин жанданышы – бул менин 1994-жылдан берки кыялым болчу жана ошол кыялым орундалды. Азыр жаштар ийримдерге жана спорттук секцияларга катышууда, бул болсо кылмыштуулуктун азайышына жана балдардын туура өнүгүүсүнө көмөктөшөт".

Токтобаева Роза, айыл тургуну

"Айыл өкмөттүн жана демөөрчүлөрдүн күчү менен ушул спорттук залды ачканыбызга кубанычтамын. Ага биздин жаштар гана келбестен, ошондой эле башка өлкөлөрдөн да – мисалы, Орусиядан, Казакстандан жана КМШнын башка өлкөлөрүнөн да спортчулар келет".

Джеентаев Калыс, айыл тургуну

Жалал-Абад облусунун Аксы районундагы Жаң-Жол АА

Суу түтүктөрү – өздөрү өзү үчүн

Көйгөйдү сүрөттөө

Кыргызстан калкынын үчтөн бир бөлүгү таза суунун жетишсиздигинен жабыркап келишет: айрымдары химикат аралашкан кир сууну аралаш ичсе, башкалары жерди 7 км тереңдикте казышат. Жыл сайын суунун төмөн сапатта болгонунан ашкан-ичеги ооруларына кабылган адамдардын саны өсүүдө. Аксы районундагы Жаңы-Жол АА Кой-Таш айылында таза суу маселеси эң көйгөйлүү деп биринчи планга чыгарылган. Айылда 442 короо бар, ал жакта 1283 адам жашайт. Мында калктын 90% таза суу менен камсыздалган эмес. Таза сууну киргизүү боюнча долбоор 1999-2000-жылдары эле "Таза суу" долбоорунун алкагында даярдалган. Калктан өз салымынын 5% чогултулган, бирок ушул күнгө чейин ушул долбоорду ишке ашыруу үчүн каражат алына элек. Таза суунун жетишсиздиги жергиликтүү калкка бир топ кыйынчылыктарды жаратат. Бир топ жылдардан бери калк дарыянын суусун ичип келет.

Эмне жасалды?

2011-жылы Кой-Таш айылынын тургундарынын демилгеси менен таза суу маселеси боюнча жалпы чыйын өттү. Жыйынга айыл өкмөттүн, коомдук уюмдардын өкүлдөрү, депутаттар катышты. Жыйында 90 000 сом өлчөмүндөгү ("Таза суу" долбоору боюнча 5%) чогултулган акча каражатын таза суу долбоорун ишке ашыруу үчүн колдонуу жана ар бир түтүндөн жаңы кошо каржылоо үчүн кошумча каражат чогултуу зарыл деген чечим кабыл алынды. Мындай сунушка ар бир түтүн макул болду. Жергиликтүү лидерлер Марат Акматов, Таалайгүл Жолдошбаева жана Улукбек Ыдырысбеков 4,5 км суу түтүк линиясын тартып, суу колонка орнотула турган жерди бетондоштуруу үчүн анализ жүргүзүп, долбоордун бюджетин даярдашты. Долбоордун жалпы суммасы 1 200 000 сомду түздү, алардын ичинен калктын салымы накталай 300 000 сом болду, 650 000 сом – калктын эмгек салымы, 250 000 сом БУУнун Азык-түлүк программасынан азык продуктысы түрүндөгү жардам болду.

Долбоорду ишке ашырууга айылдын бардык 1283 тургуну катышты. Алар коомдук иштерге чыгышты: канал казып, суу түтүк трубасын монтаждап, суу колонкасын орнотуп, анын тегерегиндеги участкторду бетондоп чыгышты.

Натыйжалар

Долбоорду ишке ашыруу боюнча аткарылган бардык иштердин натыйжасында 4,5 км суу түтүк трубасы тартылып, 16 суу колонкасы орнотулуп, жергиликтүү калктын 90% (1200) адам таза суу менен камсыздалды. Мурда суунун жетишсиздигинен айылда бир да мончо болгон эмес, тургундар кошуна айылга барышчу. Эми болсо өзүнүн Кой-Таш айылында мончо салып алышты.

Бул демилге Аксы районундагы башка муниципалитеттер үчүн үлгү болду. Аксы райондук мамлекеттик администрациясынын башчысы Медетбек Айдаралиев буларды айтты: **"Ушул долбоордун ишке ашырылышы калктын артыкчылыктуу көйгөйү эгерде чындап эле артыкчылыктуу болсо, калктын өзүнүн түздөн-түз катышуусу менен чечиле алаарын көрсөттү"**.

Ден соолук – ийгиликтин ачкычы

Көйгөйдү сүрөттөө

Жаңы-Жол айылдык аймагы төрт айылдан турат, калктын саны 6500 адамдан ашат. Кайсы бир учурда Жаңы-Жол райондук борбор болчу. Анын аймагында элеттиктерди жумуш жана кызмат менен камсыздаган бир топ уюмдар, ишканалар бар эле. Эми болсо ишканалар жана уюмдар иштебей калды, тейлөө деңгээли жана жашоо деңгээли төмөндөдү. Бөлүнгөн медициналык мекемелердин абалы начарлай баштады. Жаңы-Жол айылындагы участкалык ҮДТ-9 өтө кыйын абалда калды. Анткени акыркы 20 жылда өкмөттүн берекесиз бюджетинин айынан өкмөт капиталдык ремонтко эч нерсе бөлгөн эмес.

Эмне жасалды?

Айылдык жыйында аксакалдардын бири Аскар Боронбаев буларды айтты: "Биз узак өмүр сүрдүк. Бирок эми мен биздин балдар, алардын саламаттыгы, алардын генофонду үчүн тынчсызданып жатам. Андыктан биз ремонт үчүн акча чогулта алсак, ҮДТ (бейтапкана) абалын жакшыртууга көмөктөшүшүбүз керек". Каржылоону, демөөрчүлөрдү жана донордук уюмдарды издөө үчүн жоопкерчилик айыл өкмөтүнүн кызматкерлерине жүктөлдү.

Натыйжалар

Долбоорду ишке ашыруу үчүн донорду издөөнүн натыйжасында Элет жергесин калыбына келтирүү жана өнүктүрүү боюнча Дирекция жардам көрсөтүүнү чечти. Алар курулуш материалдары түрүндө жардам көрсөтүштү. "ҮДТ-9 ремонту" долбоорунун ишке ашырылышын көзөмөлдөө үчүн ҮДТ медперсоналынын, айыл өкмөтүнүн кызматкерлеринин жана коомчулуктун ичинен комиссия түзүлдү. Долбоорду ишке ашыруу процессинде айылдын тургундары бир топ салым кошту – бири боёк берсе, экинчиси акчалай жардам, үчүнчүсү бекер иштеп берди. Натыйжада жалпы аракеттер менен полдор алмаштырылып жана ремонттоолуп, дубалдар оңдолуп, терезе-каалгалар сырдалды.

Жалал-Абад облусунун Аксы районундагы Жерге-Тал АА

Жамааттын күчү менен жаңы электр зымы жашоону жарык кылды

Көйгөйдү сүрөттөө

Жалал-Абад облусуна караштуу Аксы районундагы Жерге-Тал АА райондук борбордон 12 км түндүгүрөөк жайгашкан. Ал 3 айылдан турат, мында 2 075 түтүн бар, анда 7 261 адам жашайт. Тургундардын көпчүлүгү мал чарбалыгы жана дыйканчылык

менен күн көрөт.

Колхоздорду жана совхоздорду кайра бөлүштүрүү мезгилинде Жерге-Талда клубдар, бала бакчалар, коомдук мончолор менчиктештирилген. Ушул тапта социалдык объекттердин жоктугу чечилбей келаткан курч көйгөй болуп эсептелет. Бала бакча жок, таза суу жок, спорттук зал жок. Бардык коммуникациялар, анын ичинде электр линиялар эскирип, ички жолдордун абалы начар. Айыл өкмөтү, айылдык кеңештин депутаттары менен жолугушууларда калк электр жарыгынын тынбай өчүрүлүп жатканына байланыштуу маселени көтөрүп келет. Электр өткөрүүчү линиялар эскирди, айылдын калкынын саны өсүүдө, айыл кеңейүүдө. Натыйжада электр линияларына ашыкча күч келип, авариялык өчүрүүлөр орун алууда.

Эмне жасалды?

Бул маселени чечүү үчүн жумушчу топ түзүлүп, жооптуу деп Жеңиш Алимбеков дайындалды. РЭС кызматкерлеринин консультативдик жардамы менен Капчыгай айылында электр жеткирүүчү линияны реконструкциялоо боюнча долбоор иштелип чыкты. Бул долбоор АРИСке каржылоого берилип, долбоорду жактыруу тууралуу чечим кабыл алынды.

Долбоордун бюджетти 450 000 сомду түздү. Анын ичинен АРИС долбоорду 300 000 сомго колдоп берсе, жергиликтүү жамаат 100 000 сомго акчалай каражат жана материаладарды чогултуп берди. Ал эми Жерге-Тал ЖӨБ органдары жергиликтүү бюджеттен 25 000 сом бөлдү. Долбоор боюнча 12 000 метр электр түтүгү жана 18 үстүн сатылып алынды жана орнотулду.

Натыйжалар

Долбоорду ишке ашыруунун натыйжасында электр жарыгын дайыма өчүрүү көйгөйү чечилип, пайданы Капчыгай айылынын 1 500 тургуну, элеттик мектеп, ФАП, жеке цехтер алды.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Электр линиялары айыл түптөлгөндө, 60-70 жыл мурда өткөрүлгөн. Зымдардын жаңыртылышы биздин айыл үчүн маанилүү окуя болуп калды”.

Шадыканов Ысмайыл, Капчыгай айылынын аксакалы

Чүй облусунун Ысык-Ата районундагы Ивановка АА

Жарык өчпөсүн! Айыл тургундары караңгылыкты кантип жеңгени тууралуу баян

Көйгөйдү сүрөттөө

Садовое – 500 калкы бар, негизги трассада оолак жайгашкан чакан айыл. Кыргызстанда мындай айылдар жүздөп саналат да, алардын бир азы гана жакшы шарттары, анын ичинде көчө жарыгы менен мактана алат. Бирок Садовоенин тургундары кечки көчөлөрдүн түбөлүк караңгылыгынан чыгуу амалын таап, жарык менен камсыздай алышты. Болгондо да ӨЗДӨРү жасашты.

Эки жыл мурда айылдын бир тургуну ишинде көпкө кармалып, үйүнө кеч кайтат. Жолдон чыккан машина аны үйүнөн алыс жерге таштап кетет, көчөдө болсо бир шамчырак жок, көзгө сайса көрүнгүс караңгы эле. Садовоеде туулуп өскөндүктөн адашпасы анык эле, бирок аркы имерилиштен эмне болоорун күтүп болобу? Ошентип ага капыстан кол салган бейбаштар чөнтөгүн тазалап тим болбостон, өзүн да жанчып кетишет. Ким урду деген суроого бечара караңгыда көрбөсө, кайдан билмек. Ысык-Ата районуна караштуу Ивановка айыл аймагындагы Садовое айылында караңгы жамынып жаштар бири-бирин төбөлөп турар эле.

Тилекке каршы, Кыргызстандын кайсы айылын алба, мындай окуя ар бирине тааныш болсо керек. СССР ыдырагандан бери алыскы айылдын инфраструктурасын колго алган эч ким жок. Суусуз жашай албагандыктан суу жагына арга жок көңүл бурушса, көчө жарыгына кол тийген да эмес. Ошондой эле айылдыктарга азыраак муктаждык көрүнгөн жолдорго, клубдарга, спорт аянчаларына да кол жетпейт. Эгер жакшылап ойлонсо, көчө жарыгы менен клубдун ортосундагы байланыш бар. Мунун баары адамды адам кылган, анын телегейин тегиз кылган шарттар эмеспи. Турмуш деген маданият менен тарбиянын көзгө көрүнбөс жиптери менен чырмалышкан. Эгер айылда жаштар бош убактысын өткөрө турган жай болбосо, күндүн батышы менен үйлөр тумалак бекитилсе, жарыктын жогунан турмуш токтоп калса, адамдар өздөрүн цивилизациялуу коомдо жашайм деп сезе албаса керек.

Эмне жасалды?

Кайсы гана башкаруу органы болбосун жарыкты калыбына келтирүүгө аракети узак убакытка созуларын түшүнгөн айылдын тургундары көйгөйдү өздөрү чечүүгө киришти. 2011-жылы айылдык жыйында

калк 11 көчө чырагын орнотууну чечти. Биргелешип Ивановка айылдык аймакка расмий кат жазып, көчө жарыгы жергиликтүү маанидеги маселе болгондуктан, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын компетенциясында турат деп эсептешти. Андан соң Швейцария Өкмөтү каржылап, Өнүктүрүү саясат институту ишке ашырган «Элдин үнү жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс» долбоорунун колдоосу менен 2011-жылдын соңунда артыкчылыктуу проблемаларды чечүү боюнча демилгелүү топ түзүшөт. Ал көйгөйлөрдүн бири айылдын көчө жарыгын камсыз кылуу болгон.

Айыл старостасы Кубат Супатаевдин айтымында, Садовое айылынын жети тургунунан турган демилгелүү топ дароо ишке киришти: шамчырактарды орнотуучу жерлерди аныкташты, көрсө мурдагыдай 11 эмес, 15 шамчырак алыш зарылдыгын билишти, бардык чыгымды эсептеп чыгышты. 2012-жылдын июнунда жергиликтүү кеңештин чечими менен Садовое айылынын бардык төрт көчөсүнө 15 көчө шамчырак орнотулду (бир көчөгө 3-4 даанадан).

Мында жарыкты туруктуу жана натыйжалуу кармоо проблемасын чечүүгө туура келди, анткени жергиликтүү бюджетте көчө жарыгынын акысын төлөө жана күйүп кеткен лампаларды алмаштыруу каралган эмес. Ошондо ойго келбеген чечим алып, ар бир шамчыракты жакын отурукташкан үйгө байлап, үй ээлери жарыктын өз маалында күйүп жана өчүп турушуна көзөмөл кылуу тапшырылган. Лампаларды сатып алууга жергиликтүү бюджеттен 75 миң сом бөлүнгөн (башка материалдарды жана иштерди – трубаларды, кабелдерди жана орнотуу акысын эске алуу менен ар бир лампага 5 миңден сом).

Натыйжалар

Кубат Супатаев негизги максатка жеттик деп эсептейт: “Биз айыл өкмөтүнөн көчө шамдарын сатып алып жана орнотууга каржылык жардам сураганбыз, андан кийин бардык 15 шамчыракты кармоо жагына жоопкерчиликти калк өз мойнуна алган. Ар бир түтүн электр кубаты үчүн айына 10 сомдон төлөйт, бардык техникалык бузуктарды да өзүбүз оңдойбуз. Лампаларды алмаштырганга, майда-чүйдөсүн оңдогонго айылда өз электриктерибиз бар. Бул үчүн биз ЖӨБ органына ыраазыбыз жана мындан ары айылдын башка жактарына да жарык киргизебиз”.

Айыл жашоочулары да ыраазы: эми күн батаары менен балдарды үйгө кубалап кириш кажет эмес, алар көчө жарыгында ойной беришсе болот. Чондор да шамчырактын алдына өз кызыкчылыктарына жараша чогулуп алып, турмуш, сүйүү жана саясат тууралуу баарлашат...

Пенсионер Александра Александровна Сычкова мындай дейт: «Биздин көчөдө шам күйгөнүнө эки эле күн болсо да, өзгөрүштөр дароо байкалды: көңүл ачылып, карылар камаарабай ары-бери басышат, балдар караңгыга чейин коркпой ойношот». Дагы бир пенсионер Өмүрбек Мухамедович Суран-

таев болсо пайдалуу жагын белгиледи: «Биерде баарыбыз мал кармайбыз, караңгыда качан малыбызды айдап кетет деп коркуп жашачу элек, эми шам күйгөнү эчтемеден коркпой калдык. Анан да коңшулар эки жакты карап элеңдебей сүйлөшөбүз. Карыялар эле эмес, жаштар да жарыкка кубанууда».

Мындан башка айыл тургундары арыктарды өз демилгеси жана күчү менен тазалап ирээтке келтирип алганына ыраазы. Арыктын баары узак жылдар бою акыр-чикирге толуп, агын суу көчөлөрдө чөлмөк болуп, жолдун баары ылайга батып талкаланып турган эле. Элдин өтүнүчү менен айыл өкмөтү айылга акыр-чикир чыгарган техника алып келди, эл болсо чогулуп, арыктын баарын тазалап чыкты. Акыр-чикирдин ушунча толгонун көрүңүз, аны чыгарганга 5 машина талап кылынды. Эми суу арык менен агып, айдоолорго кетүүдө.

Ивановка айылдык аймактын башчысынын орун басары Канатбек Алиев төмөнкүнү белгиледи: «Айылдын турмуш-тиричилик көйгөйлөрүн элдин демилгеси менен жергиликтүү бийликтин биргелешип чечкени алгылыктуу иш экен. Албетте жарыкты киргизүү сыяктуу муниципалдык кызматтарды көргөзүү жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын милдети. Бирок биз элдин азыр каалаганы эмне экенин, биринчи кезекте кайсы маселени чечүү керектигин, адамдар кайсы жагын өзү көтөрөрүн дайыма эле биле бербейбиз. Садовое айылынын тургундарынын көчө жарыгын андан ары өздөрү көзөмөлдөп көтөрөбүз деген демилгеси биздин мындан аркы иштерибизге дем берди. Бул саамалык айыл аймагынын башка конуштарына үлгү болду. Бул да болсо жергиликтүү өз алдынча башкаруу менен жамааттардын проблемаларды биргелешип чечүү боюнча жаңы ыкмасы болуп калды. Садовое айылынын мисалында айылдык аймактын жана башка айылдардын борбордук көчөлөрүн электр жарыгы менен жекече камсыздоо жана тейлөө жагын көздөп жатабыз. Башка жактарда да адамдар аң-сезимдүүлүгүн көрсөтүп, жарыкты өз маалында күйгүзүү жана өчүрүү жагын көтөрөт деп үмүт артабыз. Электр кубаты тартыш болуп, бир аз эле карызы үчүн электр сатуучу компаниялар электр жарыгын өчүрө салган азыркы шартта мунун мааниси бийик. Бул багытта иштер жүрүп жатат, салымдардын жана иштин көлөмү эсептелип-чоттолууда. Бул жагынан РЭСтин адистери бизге жарам берип жатат, жакын арада жарыктандыруу көйгөйүн биротоло чечебиз.

Бирок айыл көчөлөрүндө жагымдуу шарт түзүү жагы эле ишибиздин негизги жыйынтыгы жана сабагы эмес. Биз негизги багыттарды аныктоодо калк менен тыгыз иштөө канчалык маанилүү экенин жана көйгөйлөрдү биргелешип чечүүдө пикирлеш болуу жагына оогонун байкадык – баарынан маанилүүсү ушул. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өкүлдөрү биринчи аткарыла турган иштер калктын өзүнөн чыгып, аны ишке ашыруу боюнча чечим биргелешип кабыл алыныш керек деген чындыкка көзүбүз жетти».

Ысык-Көл облусундагы Ак-Суу районунун Кара-Жал АА

Жолдор жамааттарды бириктирди

Көйгөйдү сүрөттөө

Кара-Жал аймагындагы Жаңы-Арык айылында 2300 адам жашайт. Кыргызстандын башка айылдарындай эле бул жерде таштанды чыгаруу, жолдордун начар абалы, таза суунун жетишсиздиги өңдүү көйгөйлөр курч турат. Чогулуштардын биринде биздин элеттин тургундары айылдын ичиндеги жолдордун начар абалына байланыштуу бир топ дооматтарын артышты. Жергиликтүү тургундар жолдорду тез арада оңдоо үчүн биргелешкен аракеттер зарыл деген чечимге келишти.

Эмне жасалды?

Элеттин керектөөлөрүн биргелешип аныктап чыгып, анын натыйжасында өтө начар абалдагы жолдор белгиленди. Демилгелүү топ түзүлүп, анын башында сегиз лидерден турган турду. Алар жергиликтүү калк арасында маалымат иштерин жүргүзүп, жолду оңдоо үчүн 100 000 сомго жакын өлчөмдөгү каржы ресурстарын чогултушту. Айыл башчы жүк машинесин жана экскаватордук техниканы уюштуруп, грунтту жолдун жаман жерлерине түшүрүү үчүн шарт түзүштү. Андан кийин тургундардын өздөрүн ошол грунтту түздөтүү иштерине тартууну уюштурушту. Жолдорду жакшы абалга келтире алдык.

Натыйжалар

Негизги жыйынтык 2 км жолду ремонттоодо гана эмес, бул жерде демилгени төмөнкү жак көтөрүп, эл аны колдоп кетиши үчүн шарт түзүлгөндө жатат. Айылдын тургундарында эгерде жакшынакай айылда жашагың келсе, алакан жайып отура бербей, аракеттерди бириктирип, алдыга коюлган максаттарга өз алдынча жетиш керек деген түшүнүк калыптанды.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Кудай жалгап жаан күндөрү ылай кечип, бутубуз суу болбосун деп целлофан баштык кийбек калдык”.

Ширин Жанжигитова, айыл тургуну

“Биздин жашообуз аз да болсо ыңгайлуу болуп калды. Бул акыркы жылдары сейрек болчу көрүнүш”.

Айнакан Намасова, айыл тургуну

Каракол, Ысык-Көл облусу

Балдар көчөдөн мектепке!

Көйгөйдү сүрөттөө

Өлкөдөгү оор экономикалык кырдаалга байланыштуу көптөгөн үй-бүлөлөр жакырчылыктын сазына батты. Ата-энелер өз балдарын кароого алы келбей, бул болсо сабатсыз жана кароосуз калган балдардын көбөйүшүнө алып келди. Көчө балдары жана аз камсыздалган үй-бүлөлөрдө өскөн балдар келечектеги жашоого даяр эмес. Мындай жаштар коомдук турмуштун обочосунда калып, тобокелчил топко кирди. Бул балдар өз мүмкүнчүлүктөрүн колдоно албайт, окуганга шарттары жок жана муну менен коом жээригендердин катарын толукташууда. Баштапкы билим берүү, тарбия жана чыгармачыл, интеллектуал дараметин өнүктүрүү үчүн шарт түзгөндө бул алардын жашоодо өз ордун табышына жардам берет. Бул көйгөйдү чечүү үчүн Кызыл жарым айдын Теңдөөчү мектеби түзүлгөн. Анын негизги максаты – балдарды жалпы билим берүүчү мектепке киргизүү менен (шаардык билим берүү инспекторлору алдын ала тигирлөө өткөргөндөн кийин) кадимки чөйрөгө көндүрүү жана балдарды мамлекеттик структураларга өткөрүү.

Эмне жасалды?

Мектеп 2001-жылы Билим берүү министрлигинен тиешелүү лицензия алгандан кийин 20 көчө баласы үчүн ачылган. Мектептин ачылышы үчүн 2 окуу классы, компьютердик класс, китепкана үчүн бөлмө, коомдук иш-чараларды өткөрүү үчүн жыйындар залы жана ашкана оңдолгон. Бардык бөлмөлөр жана ашкана зарыл нерселер менен жабдылган. Ушул тапта эки мугалим, психолог, ашпозчу, каролчу, тазалоочу жана медайым айлык алып иштейт.

Бирок жыл сайын кароосуз калган балдардын саны өсүүдө. Андыктан Караколдун көчөлөрүндө кайыр сураган, уурулук жасап, милицияга түшкөн, ошондой эле улуулардын көзөмөлсүз жана багуусуз калган балдар кошумча чогултулду. Мектепте балдарды түшкү тамактанууга тыныгуу жасап эле бир

күн бою башталгыч класстын программасы боюнча үйрөтүшөт. Бул демилгени Кызыл жарым айдын Ысык-Көл аймактык өкүлчүлүгү, Кызыл жарым ай Улуттук коому көтөрүп чыккан. Идеяны ишке ашырууга Каракол шаарынын мэриясы, Түрк Кызыл жарым ай уюму, нидерландиялык Кызыл крест жана Skymobile уюлдук компания көмөктөштү.

Окутуу КР Билим берүү министрлигинин облустук бөлүмү менен бекитилген жалпы билим берүү программасынын талаптарына жооп берет. Окуучуларга окуу процесси үчүн мектеп буюмдары, канцелярдык товарлар жана окуу китептери берилген. 69 бала окутулду, алардын ичинен 49у орто жалпы билим берүү мектептерине аныкталды. Кароосуз жана аз камсыздалган балдардан тышкары Теңдөөчү мектепке "Ак-Тилек" базарында иштеген балдар да барат – 32 өспүрүм негизги кызматтардан колдонуп (ысык тамак-аш, жуунучу жана медициналык кызматтар, зарыл болгон кийимдер менен камсыздалат), кечки мектепке барышат. Окуу программасынан тышкары мугалимдер кол өнөрчүлүгү боюнча ийримдер менен алектенишет: кийизден жана оюм менен элдик чыгармачыл буюмдарды жасоо ийрим, футбол, шахмат боюнча секциялар уюштурулду, музыка, бий жана көркөм окуу боюнча сабактар өткөрүлөт.

Негизги мектеп программасынан тышкары мектеп мугалимдери окуучулар менен биргеликте майрамдык иш-чараларды даярдашат, ыр жатташат жана бий үйрөнүшөт. Ошондой эле айрым балдар логопеддин сабактарына катышып, психолог менен коррекциялык педагогика боюнча окуудан өтөт.

2012-2013-окуу жылында 32 бала билим алуу-

да. Дем алыш күндөрүнөн тышкары күн сайын окуучулар КЖАУК Ысык-Көл аймактык өкүлчүлүгүндөгү ашканада ысык тамак ичип турушат. 2-3 жумада бир жолу мончого түшүшөт (акыга, анткени өз мончосунда ремонт жасаш керек), ар бир 3 ай сайын МСБ дарыгерлеринен профилактикалык кароодон өтүп турушат, жаш курагы боюнча ийне алып, медайым күн сайын жеке гигиенасын көзөмөлдөп турат. Соматикалык оорулар болгон учурда бейтапканага жаткырылат же медициналык-социалдык бөлүмдөрдө амбулатордук дарылануу алышат. Жыл сайын май айында балдарды жалпы билим берүүчү мектепке өткөрүү үчүн тестирлөө жүргүзүлөт. Балдардын кыш мезгилинде мектепке баруусун үзгүлтүккө учуратпоо үчүн кышкы кийим жана бут кийим берилет.

Мектептин бюджети ачык-айкын. Теңдөөчү мектептин ишин бир нече жолу жергиликтүү ММК чагылдырган, мындан улам коом кароосуз калган балдар

көйгөйүнө көңүл бурган. Шаардын бир топ тургундары ошол балдарга каржылык, гуманитардык жардам көрсөтүшөт. Мисалы, Карасаев ат. түрк лицейинин педагогикалык жамааты Орозо майрамында балдарга эт алып келип берди. Көптөр кийим алып келишет. №1 мектептин балдары аларга түрдүү иш-чараларды даярдашат, айрым ыктыярчылар педагогдорго бекер жардам берип турушат. Жергиликтүү жамаат көчө балдары окуусун уланата алышы үчүн кошумча каржылоо издөөгө жардам берип келет.

Натыйжалар

1. Мектепте тарбияланган балдар чоңойгондон кийин Кызыл жарым айдын ыктыярчылары болуп калды (6 жигит, 2 кыз). Алар дайыма жаштар клубуна барып, жогорку окуу жайдын студенттери менен теңата сүйлөшүп, ар кандай акцияларды, иш-чараларды өткөрүүгө жардам беришет. Алардын экөө сергек жашоо боюнча машыктыруучу болуп калды.

2. Мектептен кийин жети кыз (4 классты 16 жашында бүтүрүп, окуусун жалпы билим берүүчү мектепте улантууну каалашкан эмес) Жумушсуз аялдар үчүн Реабилитациялык борбордо тигүү жана бычуу боюнча эки айлык курстан өтүп, тигүү цехтеринде акча табышууда. Мектепке баруу мүмкүнчүлүгү түзүлгөн сайын мугалимдери менен жолугуп, жашоосунда болуп жаткан окуялар менен бөлүшүп турушат.

3. Алты бала училищени аяктап, мектеп аларга

ишке орношууга жардам берди.

4. Алты жигит менен кыздын алгачкы документтери ЗАГС жана паспорттук стол аркылуу калыбына келтирилди.

5. Төрт бала кечки мектепте билим алат.

Жалал-Абад облусунун Ала-Бука районунун Көк-Таш АА

Өз убагында жарыяланган маалымат инвестор менен дос болууга жардам берет

Көйгөйдү сүрөттөө

Жалал-Абад облусунун Ала-Бука районундагы Көк-Таш айылдык аймагы алты айылдан турат, мында 3 300 адам жашайт. Көк-Таш АА алыскы муниципалитеттердин бири болуп саналат, бул жерде район борборуна чейин аралык 110 км түзөт. Райборборго чейин аралык узак болгондуктан калк үчүн актуалдуу маселе – түрдүү маалыматка жетүү.

Эмне жасалды?

Маалыматтык-кеңеш берүүчү кызмат түзүү тууралуу чечим кабыл алынды. Жергиликтүү кеңеш маалымат борборун коомдук бирикме катары каттап, борбор менен айыл өкмөтү ортосунда жергиликтүү жамаатка кеңири маалымат берүү үчүн кызматташтык тууралуу макулдашууга кол коюлду. Жалпысынан демилгени ишке ашырууга 75 000 сом сарпталып, анын ичинен 25 000 сомун жана 6 маалымат тактайын даярдоого каражат жергиликтүү бюджеттен бөлүнсө, уюштуруу техникасын сатып алууга 50 000 сомду “КазахмысГолд Кыргызстан” тоо-кен компаниясы бөлдү. Маалымат борбору Көк-Таш айыл өкмөтүнүн иши, жергиликтүү бюджеттин аткарылышы, элеттик өкмөттүн иш планы тууралуу кабарлар жарыялана турган маалымат тактайларын орнотуу менен өз ишмердүүлүгүн баштады. Ошондой эле тактайлар айылдыктарды “КазахмысГолд Кыргызстандын” иши, бош орундар, ишке орношуу үчүн зарыл болгон документтер тууралуу маалымдап турат. Маалыматтык-кеңеш берүүчү кызмат иштеген

ден бери 269 көкташтыкка ишке орношуу үчүн зарыл болгон документтерди толтурууда жана кеңеш алууда жардам көрсөтүлдү. Мунун натыйжасында айылдын 184 тургуну “КазахмысГолд Кыргызстан” компаниясына ишке орношту. Жергиликтүү тургундардын өтүнүчү менен түрдүү инстанцияларга 25 кат даярдалды жана жиберилди. Аярлуу 10 үй-бүлө үчүн материалдык жардам көрсөтүлдү. Калкка “КазахмысГолд Кыргызстандын” ишинин айланасындагы экологиялык абал тууралуу маалымат берилди. Маалыматтык борбордун демилгеси менен “Жүргүзүлүп жаткан иштердин айлана-чөйрөгө тасири жана кесепеттери” аттуу темада коомдук угуулар уюштурулду. Маалымат борборунун ишинен улам акыркы эки жылда Тоо-кен компаниясынын иши боюнча калк тарабынан бир да нааразылык акциясы өткөн эмес. Бул болсо чоң жетишкендик.

Айыл тургундарынын пикирлери

“«КазахмысГолд Кыргызстан» тоо-кен компаниясында бош орун тууралуу маалыматты мен Маалыматтык-кеңеш берүүчү кызматтан алдым. Анын кызматкерлери мага зарыл болгон документтерди толтурууга жардам берип, мен ишке орноштум жана ушул күнгө чейин иштеп жатам. Мен маалыматтык кызматтын ишине ыраазымын”.

Кубаныч Акжигитов К, Орто-Суу айылынын тургуну

“Эгерде Кыргызстандагы ар бир уюм ачык-айкын иштесе жана маалыматты ачык берип турса, инвесторлор менен талаш болбойт”.

Эргеш Мырзалиев, Көк-Таш АА аксакалдар сотунун төрагасы

Демилге артынан жаңы иш орундар ачылды

Көйгөйдү сүрөттөө

Көк-Таш айыл аймагындагы калк менен жолугушууларда жана чогулуштарда ар дайым жумуш орундары, анын ичинде жаш аялдарды иш менен камсыз кылуу маселеси көтөрүлүп келаткан. Атап айтканда, биринчи кезекте аялдар ишсиз болгондуктан, тигүү цехин уюштуруу жагы талкууланган эле. Ал эми эркектердин 70 пайызы «КазахмысГолд Кыргызстан» компаниясында иштейт.

Эмне жасалды?

Көк-Таш жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы менен жаңы иш орундарын уюштуруу боюнча демилгелүү топтун биргелешкен аракети аркасында тигүү цехин ачуу чечими кабыл алынды. Бул үчүн Көк-Таш айыл өкмөтү цехке деп эки бөлмөлүү турак жай бөлүп берди, устаттыкка үйрөтүү үчүн колу уз жана тикмеч аялдарды чакырышты. Ишсиз кыздар жайды оңдогонго акча каражатын топтоду. Анын ичинде электр өткөргүчтөр жаңыртылып, үйдөн эмерек, палас, килем, терезе жапкыч жана тигүүчү машинкаларды алып келишти. Кыскасы, демилгени жүзөгө ашырууга баш-аягы 30 миң сом короду, анын 10 миңи электр өткөргүчтөргө, 5 миңи эмерекке жана 15 миң сомду зарыл материалдарды сатып алууга жумшалды.

Натыйжалар

Ошентип Хафиза Байназарова жетектеген тигүү цехи өз ишин баштады. Адегенде эле кийим-кечегин оңдотом деп айылдыктар кардар түшүп келе баштады, андан соң мектеп формасын тигүү боюнча мектептен заказ келип түштү, ал эми клуб болсо улуттук кийимдерди тигүү заказын берди. Натыйжада 200 мектеп формасын, андан соң улуттук стилдеги 15 аял көйнөк жана 15 эркек костюмду жергиликтүү клубда концерт, майрамдык оюн-зоокторду өткөрүү үчүн тигишти. Андан тышкары 20 комплект балдар костюму тигилди. Заказ боюнча колуктулардын себин да камдап беришет. Бүгүн цехтеги кызматкерлердин орточо айлыгы 4500-4900 сомду түзөт. Тигүү цехинде 10 аял иштейт. Миң кардарга кызмат көрсөтүлдү. Заказдар боюнча ишти жакшыртуу үчүн

жумуш графиги, заказдар журналы түзүлдү. «КазахмысГолд Кыргызстан» компаниясынын өкүлдөрү тигүү цехинин иши менен таанышып, өз жумушчулары үчүн атайын кийимдерди тигүү боюнча кызматташууну сунуш кылышты. Алдыга азыр ишенимдүү карашат, анткени жакын жердеги аскер бөлүгүндө 200 аскер кызматчысы, айылдык оорукана жана жатакана бар эмеспи. Алар да тигүү цехинин кызматына кайрылышат.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Хафизанын тигүү цехи жашообузду жеңилдетти, анткени мурда биз керек оокаттар үчүн 100 чакырым алыстагы Ала-Букага барчубуз. Цех – биздин айылдын чоң жетишкендиги”.

Зулейка Сатарова, Көк-Таш айылынын тургуну

“Бүгүн биздин окуучулар өзүбүздүн цехтен тигилген мектеп формасын кийип жүрүшөт, сапаты да жакшы”.

Абиба Назирова, айылдык мектептин мугалими

Муниципалдык-жеке шериктештик – айылдагы ийгиликке данакер

Көйгөйдү сүрөттөө

Көк-Таш айыл аймагында 3 300дөн ашуун адам жашайт, 4 мектеп, 2 ФАП, 1 аймактык оорукана, 12 дүкөн, 1 жатакана, 2 аскер бөлүгү, 2 чек ара бекети бар. Калк негизинен малчылык жана дыйканчылык менен алпурушат. Ар бир түтүндө алма бак, өрүк, шабдаалы, алмурут, карк өрүк, чие бар. Сатууга мүмкүн болбогондуктан, жер-жемиштен киреше түшпөй калган. Экологиялык жактан таза деп мурда жер-жемишти Өзбекстанга, Тажикстанга, Орусияга ташып барып сатышчу. Чек аралар жабылганы сыртка сатуу токтоп, түшүм күйүп кетип жаткан эле.

Эмне жасалды?

Калктын өтүнүчү менен жергиликтүү бийликтер консерва цехи үчүн эки бөлмө бөлүп, оңдоп түздөштү. Консерва цехин жеке ишкер Олмахан Арзыматова уюштурду. Ал колу тетик кыздарды бириктирип, цехтин максатын түшүндүрдү. Продукцияны

кайра иштетүү боюнча адамдардын ой-пикирин эске алуу менен бизнес-план түзүп, алгачкы эсеп-кысабын жүргүзүштү. Цехти уюштуруу үчүн баш-аягы 50 миң сом жумшалды, бул каражатка 40 литрлик эки чоң кастрюль, 2 чака, 4 сузгуч, 1 электр шире сыккыч жана 1 кол менен шире сыккыч, дагы башка жабдуулар сатылып алынды. Тийиштүү органдардан KG 417/КЦА, ОСП.004.02 15674 KG #091773 үлгүлөрүндөгү сертификат алынды. Ишкана толугу менен санитардык кароодон өткөрүлдү.

Ошентип цех жашылча-жемиш бышкан маалда даяр болду. Элден 3 тонна чие, 1 тоннадан ашык өрүк, 3 тонна кара өрүк, 4 тонна помидор, 500 кило капуста, 300 кило сарымсак, 1500 кило мурч, 250 кило ачуу мурч сатылып алынды. 13 түр жашылча-жемиштен (кулпунай, чие, өрүк, шабдаалы, кожогат, малина, помидор, болгар мурчу, алма, капуста, барбарис, кара өрүк) консерва продукциясынын 9 түрү: компот, варенье, кургак жемиш, шире, джем, аралашма томат, туздама, томат, салат жасалды.

Бүгүн 8 миңден ашуун адам биздин ишкананын кызматына кайрылды. 84 адамдан турган 12 жамаатка материалдык көмөк көрсөтүлдү. 36 миң сом өлчөмүндө маяна төлөнүүдө. Төрт мектеп (270 бала) жана жатакана (40 окуучу үчүн жатак) шире менен камсыз болгон. Даярдалган продукция калкка сатылууда. Көк-Таш айыл өкмөтү консерва цехинин көргөзмөлөргө катышуусуна жана цехтин продукциясын рекламалоого жардам берет. Азыркы учурда консерва цехинин продукциясы "КазахмысГолд Кыргызстан" компаниясына сунуш кылынды.

Бул мисал муниципалитет менен жеке сектор шериктешип айыл калкына кызмат көрсөтүү үчүн жакшы шарт түзүү мүмкүн экенин күбөлөйт. Көк-Таш АА ийгилигинин сыры ушунда.

Айыл тургундарынын пикирлери

"Биздин айылда консерва цехинин ачылышы калкка экономикалык пайда алып келүүдө, айылдыктар жер-жемишин жана жашылчасын нак акчага сатышты".

Өскөн Урустомов, айыл тургуну

"Консерва цехинен окуучулар үчүн ширелерди алабыз. Бул экологиялык жактан таза продукция балдардын ден соолугуна пайдалуу".

Бүсара Эргешова, мектетин ашпозчусу

Жалал-Абад облусунун Сузак районундагы Ленин АА

Айылдык аялдар үй-бүлө кирешесин көбөйтүп жана турмушун мазмундуу кыла алышты

Көйгөйдү сүрөттөө

Жыгач-Коргон айылында жер семиз, сугат суу жетиштүү. Буга карабастан, айылдын көпчүлүк тургундары жашылча өстүрүү ордуна соодагерлик кылышат, бир нерсе өндүрөйүн дешкен эмес. Үйдө отурган аялдар да күнүмдүк жана консервага жашылчаны базардан сатып алышат. Жакынкы базарга чейинки жол 30 чакырым болгондуктан, ташып барып келүү жагынан кыйын жана кымбатка турат. Анын үстүнө сатып келген жашылчанын сапаты да анча эмес болуп, кышкы консервалар көбүнесе жарактан чыгып калат. Бир жагынан продуктулардын баасы да күн сайын өсүп, жашылча-жемишти базардан сатып алуу пайдасыз болууда.

Эмне жасалды?

Айыл аялдары өз ара сүйлөшүп отуруп, өз ара жардамдашуу топторун (ӨЖТ) түзөлү деген бүтүмгө келишти. Ошентип 2011-2012-жылдары 14 ӨЖТ түзүлдү. Алардын негизинде «Аруузат» айылдык фондун түзүп, жашылча өстүргөн үй кызматындагы аялдар мүчө болуп кирди. 2012-жылдын жазында айылдык фонддор Бирикмесинен жашылча өсүмдүктөрүнүн сапаттуу үрөнүн алышты. Ошентип ӨЖТ мүчөлөрү жашылча өстүрүп, жакшы түшүм алышты.

Натыйжалар

Эми ӨЖТ мүчөлөрү өз үй-бүлөсүн жаңы жер-жемиштер менен камсыздап, ашып калганын кошуналарга же базарда сатышат, кышка даярдык көрүшөт. Мында алар агрономдун кеңешин бекер алышат. Ал эми БУУнун Бүткүл дүйнөлүк азык-түлүк программасынын линиясы менен ӨЖТ мүчөлөрү (50 үй-бүлө) 1 сезондо 4 мүшөк ундан, 16 литр өсүмдүк майынан алышты. Айыл өкмөтү аял дыйкандарга 1 тонна азот жер семирткичин, буудай үчүн 3 гектар сугат жер бөлүп берди. Не-

мис техникалык көмөктөшүү линиясы боюнча өткөн жылы буудайдын жана жүгөрүнүн сапаттуу үрөндөрү алынды. ӨЖТ мүчөлөрү талааларда, огороддордо активдүү иштеп, жер үлүштөрүн иштетип, жакшы түшүм алып, өз убагында салыктарынан кутулушту.

Мындан тышкары 5 аял CACSARC-kg коомдук фонду уюштурган “Жүндү жана кийиздин катуу түрлөрүн иштетүү”, “Заманбап кийим кечеде этностиль», «Кол өнөрчүлүк ишмердүүлүгүндө маркетинг жана баалардын түзүлүшү» темаларына өткөрүлгөн семинарга катышып, сертификат алышты. Эми алар топ түзүп, улуттук кол өнөрчүлүк буюмдарын даярдашууда. ӨЖТ эки мүчөсү GIZ алкагында өткөрүлгөн “Башталгыч ишкерлер үчүн бизнес пландоо” тренингине катышты. “Аруузат” СФ мүчөлөрү жергиликтүү маанидеги бардык иштерге, коомдук угууларга, Өнүктүрүү саясат институтунун семинарларына активдүү катышып, бюджет жана социалдык маселелерге кызыгышат.

Аялдар жер-жемиш өстүрө баштагандан тар-

та ӨЖТ менен “Аруузат” СФ мүчөлөрү гана эмес, ошону менен башка айылдыктар да жер иштете баштады. Көптөр “Аруузаттын” мүчөлөрү бир топ жылдардан бери катуу уйкуда жаткан элеттиктерди ойгото алганын айтышууда. “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” Долбооруна катышкандан кийин аялдар дагы да активдүү жана чечкиндүү болуп калышты. Айыл өкмөтү аларга айылдык клубдан СФ кеңсесине бөлмө берди.

Көйгөйдү сүрөттөө

“ӨЖТ түзүп, биздин аялдар коомдук турмушка активдүү аралашып, айылдын көйгөйлөрүн чече башташты”.

Арзыкулов Сооронбек, айыл башчы

“Менин аялым “Береке” ӨЖТ мүчөсү. Долбоор боюнча алган үрөн абдан жакшы сапатта, базардагыга караганда жакшы. Бул жылы биз помидордон жана бадыраңдан, болгар мурчунан жана капустадан жакшы түшүм алдык. Кошуналарга жана базарда сатуу мүмкүнчүлүгү пайда болду. Өзгөчө бул жылы капуста абдан кымбат. Бул мезгилде биздин кирешебиз 25 миң сом болду жана кышкыга да бир топ консервантанган жашылча даярдап алдык. Ошентип аялым үй-бүлөлүк бюджетке чоң салым кошту”.

Карыбек Болотов, айыл тургуну

“Мен үй кожойкемин. ӨЖТ мүчө болуп, жашылча өстүрө баштадым. Бизге агроном келип, зыянкечтер менен кантип күрөшүш керектигин көрсөттү. Жашылча өстүрүп да бир топ пайда тапса болот. Мындан тышкары дасторкондо дайыма жаңы продуктылар турат, аларды мурда сатып алчубуз. ӨЖТ мүчөлөрү ай сайын чогулуп, жаңылыктары жана жетишкендиктери менен бөлүшүп, эс алышат. Мунун баары жашообузду көңүлдүү жана толук кандуу кылууда”.

«Ырыс» Таалайкан Арзыматова, ӨЖТ мүчөсү

**Ысык-Көл облусунун
Ак-Суу районундагы Октябрь АА**

Жамаат зомбулукка каршы: колдон келет!

Көйгөйдү сүрөттөө

Аялдарга карата зомбулук тууралуу көптөн бери жана көп айтып келишет. Бирок кары-картаңдарга жана балдарга карата зомбулук жөнүндө азыраак айтса, кыз ала качуу күндө боло берчү көрүнүш катары каралып калды, мектеп рекэтичилиги тамырын жайууда, ал эми жалгыз калган карылар көбөйүүдө. Ушул көйгөйлөрдүн баарын коом менталитеттин, салттардын күчтүү болгонунан улам жаап-жашырып келет. Андыктан курмандыктардын санын так аныктоо өтө кыйын. Анын үстүнө күбөлөр да, күнөөкөрлөр да, курмандыктар да үн катпайт. Ушул кезге чейин эч ким буга чындап киришпей жатат. Бирок Октябрь аймагынын жамаатын орто мектепте окуган кыздар арасында эрте турмуш куруу окуялары ойготту. Биринчи жолу бул маселени ачык айтып, Зомбулукту алдын алуу боюнча комитет аркылуу эрте турмуш курууну алдын алуу боюнча иштер башталды. Бул комитет “Зомбулуксуз аймак” долбоорунун алкагында түзүлүп, иштей баштаган.

Эмне жасалды?

Демилгелүү топтун мүчөлөрү “аялдар баарын жасай алат” түйүнүнүн Ысык-Көл облусу боюнча координатору Банур Абдиевага кайрылып, түзүлгөн кырдаалга карата өз тынчсыздануусун билдиришти.

Ошондо орто мектептин жогорку классынын окуучулары менен юристтин жолугушуусу өтүп, анда аялдардын укугу жана аялдарга карата зомбулук тууралуу сөз жүрдү. 2011-жылдын декабрь айында “Лидер – жарандык демилгелер борбору” КБ “Зомбулуксуз аймак” долбоорунун алкагында айылдарда зомбулукту алдын алуу боюнча комитет түзүлдү. Комитеттин курамын АӨ 2012-жылдын 7-февралында №4 чечими менен бекиткен.

Комитеттин биринчи кадамы – айылдарда зомбулук фактыларын аныктоо. Бул үчүн 2012-жылдын январында ар бир түтүндү (205 түтүн) кыдырып чыгышты. Натыйжада аксакалдар кеңешинин төрагасынын, аялдар кеңешинин төрайымынын, жергиликтүү кеңештин депутатынын жардамы менен төмөнкүлөр аныкталды: 2 жаш үй-бүлө, мында күйөөсү аялын дайыма уруп турган; катуу ооруган жана балдары карабай койгон кары аял; өз никесин каттай элек жаш үй-бүлөлөр; мас апасы тарабынан зомбулукка кабылган наристе.

Короолорду кыдырып жүргөн учурда комитеттин байланыш номурулары жазылган, ишмердүүлүгү тууралуу маалыматты камтыган баракчалар таратылган. Комитет участкалык инспектор, Ак-Суу РИИБнын өспүрүмдөр иши боюнча инспектор, “Лидер – жарандык демилгелер борбору” КБ төрагасы менен биргеликте зомбулуктун бардык учурлары боюнча аракет планын иштеп чыкты. Үч жаш үй-бүлөдө участкалык милициянын катышуусу менен зомбулуктун кесепеттери тууралуу түшүндүрүү иштери жүргүзүлүп, үй-бүлө эсепке алынганы жана ал жактагы абал көзөмөлдөнүп тураары айтылды. Анткен менен комитетке зомбулуктун бир курмандыгы кайрылып, күйөөсү эки баласы менен сырт кийимсиз көчөгө кууп чыкканын айтты. Аял “Ысыккөлдүк обштинаны өнүктүрүү борбору” КБ убактылуу баш паанек тапты. Бул жерден ага психологиялык жана материалдык жардам көрсөтүлдү. 2012-жылдын февраль айында курмандыктын күйөөсүнүн үстүнөн аксакалдар соту болуп, ага катуу эскертүү жасалды.

Комитеттин мүчөлөрү системалык түрдө активисттер, ардактуу, үлгүлүү үй-бүлөлөрдүн өкүлдөрү менен чыр-чатактуу үй-бүлөлөрдү кыдырып, баарлашып турушат. Оорулуу кары аял табылган үйдө анын туугандары менен сүйлөшүү жүргүзүлгөн соң, балдар аны үйүнө алып кетишти. Комитет кыз ала качуу боюнча маалымат камтыган баракчаларды таратып, өнөктүк жүргүздү. Ж.Асаналиев ат. орто мектептин жогорку классынын окуучулары шар учуруп, акция өткөрүштү. Анын жүрүшүндө окуучулар ала качууга катышпоо жана аны токтотуу тууралуу сөз беришти. Мектепте “Зомбулукту токтотобуз” темасына мыкты дил баянга жана сүрөткө сынак жарыяланды. 2012-жылдын 9-мартында комитеттин мүчөлөрү, мектептин жогорку классынын окуучулары ала качуунун курмандыгы болуп, өз жанын өзү кыйган кыздардын элесине арналган акцияга катышты.

2012-жылдын март айында окуучулар үчүн аялдарга карата зомбулук тууралуу “Кыргыз туткундары” аттуу тасма көрсөтүлдү. Катталбаган үй-бүлө

куруу көрүнүшүн токтотуу максатында эки жаш үй-бүлө үчүн нике каттоо бөлүмүнүн кызматкерин чакыруу менен никени каттоо салтанаты өткөрүлдү. 2012-жылдын январында комитет “Үлгүлүү үй-бүлө” иш-чарасын уюштурду. Анын жүрүшүндө 40 жылдан бери чогуу отун булатып, 5-10 бала тарбиялаган үй-бүлөлөр аныкталды. Бул үй-бүлөлөргө Ардак грамоталары тапшырылды. Бул иш-чара жаш үй-бүлөлөрдүн, жаштарды үй-бүлө маселелерине, энелерге, аялдарга көңүл бурдуруу максатын көздөдү. Ал эми 8-мартта салтанаттуу иш-чара өтүп, анда ар кандай белгилүү аялдардын тагдырлары жөнүндө сөз болуп, комитеттин демилгеси менен айылдын балалуу аялдарына арналган календарь даярдалды. Айылдан сыртка чыгуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болбогон аялдардын саламаттыгын жакшыртуу максатында гинеколог чакырылып, ал аялдарды текшерип, кеңеш берип, бойго бүтүүдөн сактаган дарыларды таратты (2012-жыл, апрель).

Комитеттин демилгеси боюнча айылдагы 5 аял Кызыл жарым айдын облустук бөлүмүндө тигүү жана бычуу курсунан бекер өттү. Августта комитеттин демилгеси боюнча “Чебер колдор” жамааты түзүлүп, катталды. Ал адамдарды социалдык жана экономикалык маселелерди чечүү үчүн бириктирүү максатын көздөйт. Жогорку класстын окуучулары арасында достукту чыңдоо жана балдардын дүйнө таанымын кеңейтүү максатында жогорку класстын окуучулары үчүн Каракол шаарындагы музейге экскурсия уюштурулду. Жогорку класстын окуучуларына жана айылдын башка тургундарына психолог менен кеңеш уюштурулуп (2012-жыл, январь), “Жаңжалды чечүү” темасына семинар өткөрүлдү. 2012-жылдын апрель-март айларында “Ысыккөлдүк общиналарды өнүктүрүү борбору” КБ кызматкерлери тарабынан үй-бүлөдөгү зомбулук тууралуу бир катар семинарлар уюштурулду. Ал эми “Лидер – жарандык демилгелер борбору” КБ жардамы менен айылдын жигиттери үчүн бизнестин пландоо боюнча семинар өттү.

Долбоор 2012-жылдын апрель айында аяктаганына карабастан Зомбулукту алдын алуу боюнча комитет өз ишин улантууда. Комитет 2012-2013-жылдарга иш планын иштеп чыкты: комитеттин курамына ФАП кызматкерлерин, жергиликтүү молдону, орто мектептин окуу жетекчисин кошуу менен аны кеңейтүү боюнча иш-чараларды өткөрүү; комитеттин мүчөлөрү, аялдар кеңеши, жаштар үчүн бир катар семинарларды өткөрүү; аялдардын укугунун бузулушу, кыз ала качуу боюнча жаштар жана аялдар арасында маалымат өнөктүгүн жүргүзүү; аялдардын, балдардын, карылардын укуктарынын бузулушу боюнча юрист менен консультация өткөрүү; эрте турмуш куруунун кесепеттери тууралуу гинекологдун лекцияларын өткөрүү. Комитет зомбулуктун курмандыктарын табуу, аларга жардам көрсөтүү, бул окуяларды аксакалдар сотунда кароо жана аларды кризистик борборлорго жиберүү иштерин уланта берет.

Натыйжалар

Жергиликтүү демилгени жайылтуу боюнча баш-

кы натыйжалардын бири – калкты зомбулукту болтурбоо жөнүндө маалымдоо жана зомбулук көйгөйүн чечүүдө жергиликтүү жамаатты активдештирүү. Орто мектептин окуучуларын активдештирүүнү да өзүнчө белгилеп коюш керек. Эсепке алынган үй-бүлөлөрдө зомбулук көрүнүшү солгундап, карыларга көбүрөөк көңүл бурулуп калды, башка айылдын тургундары да кайрылган учурлар бар. Комитеттин ишмердүүлүгү тууралуу маалымат айылдык кеңештин сессиясында угузулуп, колдоого ээ болду. Кеңештин алдында аялдар кеңеши, жаштар комитети үчүн каражат бөлүү маселеси коюлду. Бул маселелер азыркы тапта каралууда. Комитеттин арызы боюнча оорулуу кары аялга чатырын жаап берүү боюнча жардам көрсөтүлдү. Комитеттин демилгесин жергиликтүү калк жана ЖӨБ органдары активдүү колдоп келишет. Тажрыйба тууралуу маалымат 2012-жылдын 13-январында “Ысык-Көл кабарлары” гезитинде жарыяланып, “Немного обо всем”, Karakol.name, Kushkabar.kg сайттарында да маалымат чыкты.

Айылдын бардык тургундары комитеттин ишмердүүлүгүнө оң гана баасын берүүдө. Бир топ адамдар көпчүлүк үй-бүлөлөрдө өзүмбилемдик болуп, күйөөлөрү аялдарын сабап жатканда, карылар жана балдар зомбулукка кабылганда калк менен ушундай иштер буга чейин болбогонуна өкүнүп турушат.

Жалал-Абад облусунун Ноокен районундагы Сакалды АА

Эфирде “Нооруз” телестудиясы

Көйгөйдү сүрөттөө

Чоң-Багыш – бул Кыргызстандагы кадимки көп айылдардын бири. айыл пахта талаалары менен курчалган. Бул жерде типтүү, эки кабаттуу, мурда эле кароосуз калган, терезе-каалгалары талкаланган балдар бакчасынын имараты бар. Ал эми бакча абдан керек! Балдар бакчасы көйгөйүн чечүү үчүн бүт айыл бирикти: ата-энелер, пенсионерлер, демөөрчүлөр Сакалды АА жетекчилиги менен донордук уюмдарга долбоордук табыштаманы беришти.

Эбегейсиз чоң аракеттердин, бир топ материалдык, адамдык жана эмгек ресурстарынын салымынын жыйынтыгында Жалал-Абад облусунун Ноокен райондук Сакалды АА Чоң-Багыш айылындагы “Нооруз” №14 балдар бакчасы оңдолуп-түзөлүп, балдарды кайра ала баштады.

Эмне жасалды?

Балдар бакчасынын имараты калыбына келтирилди, эски отургучтар жаңыртылды, заманбап бассейн курулуп, уктуучу бөлмө, ашкана, окуу бөлмөсү үчүн заманбап балдар жабдуусу жана эмереги сатылып алынды. АРИС, АКТЕД, МЕРСИКО, стимул-

даштыруучу грант боюнча долбоор, Калкты жумуш менен камсыздоо Борбору долбоору жалпысынан 2 200 000 сомго жардам берди. Айылдын калкы, ата-энелер 200 000 сомго жардам көрсөттү (жабдуулар, төшөнчүлөр сатылып алынды). Жергиликтүү жамаат тырышчаак эмгек жана көктүк, өз ишинди ардактай билүү көп натыйжага жеткирээрин өз мисалында көрсөттү. Ошондой эле бул элет жергеси болгонуна карабастан өз идеяларыңды жана кыялдарыңды ишке ашырууга, өнүгүүгө жана билим алууга болот. Албетте айылдыктар да четте калган жок: бири бала бакчанын аймагын көрктөндүрсө, экинчиси көчөт отургузуп, сырдап, актап, жумушчулар үчүн тамак жасап берсе, башкасы ташып, жеткирип, мык кагып жардам берди. Эми жыл сайын Сакалды айыл өкмөтү катардагы ремонтуна жана бала бакчанын күнүмдүк чыгашаларына болжол менен 60 000 сом бөлүп турат.

Балдар бакчанын дарбазасынан киргенде эле жомокко түшкөндөй болосуң. Кире бериште жомоктогу үйдүн жашоочулары, күүлөнчөктөр, адаттан тыш гүлдөр (пластик бөтөлкөлөрдөн жасалып, ар кандай түскө боёлгон), таң калычтуу, бирок көзүнөн эле боорукер экени билинген жандык, бассейн жана жашыл багы бар тыкан, чоң аймак тосуп алат.

140 балага эсептелеген, эки кабаттуу бала бакчанын типтүү имаратында 6 топ иштейт, ал жерде 185 бала тарбияланат. Жеңилдик алган 6 бала бекер тарбияланат. Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлөт. Орус, англис тилдеринин ийрими иштейт. 6 тарбиячы, 1 музыка сабагынан мугалим иштейт.

“Бардыгы үчүн билим берүү” долбоорунун алкагында бул жылы 26 бала балдарды мектепке даярдоо боюнча атайын программа менен окутулду (240 саат).

“Нооруз” балдар бакчасы Кыргызстан боюнча заманбап техникалык каражатты колдонуп “Нооруз” телестудиясын иштеткен жалгыз бала бакча болуп эсептелет. Телестудия ушул жылдын май айында балдар бакчасынын башчысынын жана музыканттын демилгеси менен өз ишин баштаган. Телестудия үчүн камера жана студия жайгашкан атайын жер бөлүнүп берилди. Бул телестудиянын өзгөчөлүгү – 6 топтун балдары телевизордон билим берген сабактарды көрүп, өткөн темаларды кайталап турат. Адина Ма-

рипбаевна, балдар бакчасынын башчысы, улуттук кийимин жана башына элечек кийип, “Чоң эненин жомогу” берүүсүндө балдарга жомок айтып берет. Балдар өздөрү да чыгат: жомок, ыр айтып, ырдашат. Телестудия өз берүүлөрүн аптасына 3 жолу саат 10:00дон баштап айтат. Балдар сырткы көрүнүшүнө көбүрөөк көңүл бура баштаганы, көпчүлүк балдарда дикторлукка, актерлукка кызыгуу арта баштаганы, ар бир балада талант ойгонуп, балдар арасында жаш манасчылардын – “Манас” эпосун айтуучулардын саны өсүп жатканы байкалат.

Телестудиянын практикасында балдарды тарбиялоодо эң маанилүүсү – айылдын кадыр-барктуу адамдары, урматтуу аксакалдары, көрөгөч чоң энелери телестудияга келип, камера алдында балдарга кыргыздын унутулуп калган элдик жомокторун айтып берип, элдик ырларды ырдап, тарбиялык мазмундагы окуяларды баяндап, багыт берип, жакшы кеңештерин ортого салышат. Бул болсо балдардын тартиптүү, сылык, боорукер, кайрымдуу болуп тарбияланышына жардам берет. Телестудиянын иши тууралуу чакан тасма даярдалууда.

Ушул тапта бала бакчаны, группалык бөлмөлөрдү жасалгалоо, новатордук ыкмаларды колдонуу боюнча иш тажрыйбасы жана эң негизгиси телестудиянын ишине башка балдар бакчасынын тарбиячылары, башчылары кызыгууда. “Нооруз” балдар бакчасына методисттер, балдар бакчасынын жетекчилери, атүгүл Базар-Коргон районундагы Арсланбоб айыл өкмөтүндөгү мектептен, Жалал-Абад шаарынан, Ош облусунан өкүлдөр келүүдө.

2012-жылы методикалык кабинеттин иш жый-

ынтыгы боюнча “Нооруз” балдар бакчасы Майлуу-Суу шаарындагы, Ноокен жана Базар-Коргон райондорундагы балдар бакчалар арасындагы сынакта биринчи орунду ээледі. Андан кийин облустук сынакта жеңип алып, “2012-жылдын мыкты бала бакчасы” деген наамга ээ болду. 2012-жылдын күз айында балдар бакчасынын кызматкерлери Бишкекке, жыйынтык чыгаруу жана иш тажрыйбасы менен бөлүшүү боюнча республикалык семинарга чакыруу алышты. Республикалык сынактын жыйынтыгы боюнча 4-байгелүү орунду ээлешти.

Айыл тургундарынын пикирлери

Айылда көптөр “Биздин бала бакча – биздин сыймыгыбыз” деп айтышат. Сакалды аймагынын башчысы Махаматали Султановдун тыгыз иш графигинде бала бакчага барып, көйгөйлүү маселелерди талкуулап, жардам көрсөтүүгө убакыт табылат. Башчы буларды белгиледи: “Балдар бакчанын ишинин натыйжасында мектепке тартиптүү, жаңы билим алууга даяр балдар келет. Бала бакча – билим булагы. Мында тарбиячылардын жана бала бакчанын башчысынын мыкты ишин белгилеп коюш керек.

Тынбай эмгектенген, дайыма чыгармачыл издөөдө жүргөн башкы адам – бала бакчанын жетекчиси Адина Салимова бул чөйрөдө 37 жылдан берки тажрыйбага ээ, билим берүүнүн отличниги. 2012-жылдын сентябрь айынын башында айылдык кеңештин сессиясында Адина Марипбаевнага Сакалды айыл-

дык аймагынын ардактуу атуулу аттуу наам тапшырылды”.

Арзыкан Исакова, ата-энелер комитетинин төрайымы

“Биз бала бакчанын ишине ыраазыбыз. Башчынын новатордук идеяларын дайыма колдогонго аракет жасайбыз. Анын натыйжасынла биздин балдар абдан ылайыктуу шартта тарбия алышууда”.

Раимбек Эгембердиев, пенсионер

“Иш издеп өлкөнүн сыртында көп жүрүп калып, биздин элеттик бала бакчадагы шарттар бир топ шаардык бала бакчалардан жогору болгонуна көзүм жетти”.

Хакима Жанузаква, айыл тургуну

Жалал-Абад облусунун Чаткал районундагы Сумсар АА

Ар бир короодо таза суу болгондо гана ден соолук да болот

Көйгөйдү сүрөттөө

Сумсар поселогу райондук борбордон 180 км, облустук борбордон 270 км аралыкта жайгашкан. Поселок 1950-жылы оор металлдар казылган шахтанын тегерегинде түптөлгөн. Азыр поселокто 6002 адам жашайт, алардын ичинен 3286сы аялдар. Аймактын тегерегинде оор металлдарды камтыган 3 ачык зыян заттарды сактоочу жай жана 8 урандын иштөөгө жараксыз катмары орун алган. Поселоктогу суу менен жабдуу жана канализация системалары 60-жылдары

курулган жана 2005-жылга чейин шахта башкармалыгынын балансында турган. Андан соң поселоктун балансына өткөрүлүп берилген. 2005-жылга чейин система оңдолгон эмес жана муниципалдык менчикке өткөрүлүп берилген учурда авариялык абалда болчу. Суу менен жабдуу системасынын узундугу 2,5 км түзөт. Поселоктун тургундары таза, ичүүчү суунун жетишсиздигинен Сумсар дарыясынан суу алып келишкен. Мындан улам сарык, аз кандуулук, ичеги таякчасы өңдүү оорулар кеңири жайылган. Анын үстүнө аялдарга жана балдарга дарыядан үйгө чейин суу ташып туруу кыйын эле.

Таза суу берүү көйгөйү көчөлөрдө да, түрдүү уюмдардын жамааттарында да, айылдык жыйындарда да талкууланып келген. Адамдар өздөрү демилге көтөрүп чыгып, суу менен жабдуу жана канализация системасынын ремонтун каржылоого өздөрү да катышышы керектигин түшүнүп турушту. Ошентсе да жамааттын өз салымы катары акчаны чогултуу үчүн демилгелүү топ айылдын ар бир тургуну менен сүйлөшүп чыгышты. Ар бир тургун долбоорду колдоп берип, зарыл болгон акча каражаты чогултулду.

Эмне жасалды?

2005-жылы АРИСтин жардамы менен 196 миң сом өлчөмүндө алгачкы курулуш-ремонт иштери жүрдү. Анын ичинен калктын салымы 33 миң сомду түздү. Аянты 3,5 гектарды түзгөн суу кашаасынын аймагы темир тор менен курчалып, суу түтүктөрүнүн ремонту жасалды. Поселоктун бардык калкы суу-канализациялык түйүндүн ремонтуна ашар жолу менен жардам берди.

2007-жылы "Айкан" коомдук фонду түзүлүп, калктын катышуусу менен фонддун демилгеси боюнча суу-канализациялык системанын ремонту боюнча долбоор иштелип чыкты. Жалпы суммасы 5 миң долларга бааланган долбоордун табыштамасын Азия өнүктүрүү банкына тапшырышты (жамааттын салымы 40 миң сом болду). АӨБ долбоорду колдоду, ага айылдын тургундары да активдүү катышты. Натыйжада таза суу берүү системасы толугу менен оңдолуп чыкты.

Натыйжалар

Долбоорду ишке ашыргандан кийин бардык поселок боюнча таза суу берүү иши жакшырды. Эң чоң жетишкендик – калк арасында, өзгөчө аялдар менен балдар ичинде оорулардын азайышы болду. Айылдын жыйынында, калктын алдында аткарылган иштер тууралуу отчет берилди. Айыл өкмөтү долбоорлорду колдоду жана каржылык, техникалык жардам көрсөттү. Түз бенефициарлар – поселоктун бүтүндөй тургундары (6002 адам), кыйыр – Сумсарда иштеген, дарыланган, окуган же ушул аймак аркылуу өтүп турган башка кошуна айылдардын тургундары. Айылдын тургундары долбоордун ишке ашырылышы үчүн ыраазы.

Суу менен жабдуу системасынын ремонтунан кийин ар бир көчөдө, ар бир үйдө таза суу менен колонкалар пайда болду. Ушул тапта водоканалдын

272 абоненти бар. Ар бир үй-бүлөдө оорулардын, поселоктун ооруканасында жаткан бейтаптардын саны да азайды.

Айыл тургундарынын пикирлери

"Биздин поселоктогу ар бир короодо эми таза суу жүгүргөн колонка бар. Ар бир үй-бүлө аны ичүү жана чарбалык керектөө үчүн колдоно алат".

Айгуль Турдуева, айыл тургуну

"Биздин турак жайда 16 батир бар, ар бир квартирада суу түтүгү жана канализация бар. Суу менен камсыздоодо эч кандай маселе жок".

Леонид Маняшин, айыл тургуну

"Сумсар участкалык ооруканасы суу жана канализациялык системасы менен толугу менен камсыздалды. Калк ичинде, өзгөчө балдар менен аялдар арасында оорулуулардын саны азайды".

Есенгүл Таджибаева, оорукананын кызматкери

Жамаат идеалдуу бала бакчаны түзүүдө

Көйгөйдү сүрөттөө

100 орунга эсептелген "Сумсар" балдар бакчасы 1963-жылы курулуп, 1994-жылы Сумсар поселкалык кеңештин балансына өткөрүлүп берилген. 2004-жылга чейин бала бакчада эч кандай ремонттук иштер жүргүзүлгөн эмес жана жабдуулар жаңыртылган эмес. Ошол маалга карата балдардын саны 40ка чейин азайды. Бала бакчанын чатырынан суу агып, аянтынын 90% жараксыз абалга келген. Буюмдар, эмеректер, жабдуулар жана төшөнчүлөр, матрац менен жууркандар өтө эски болчу. Бирок бала бакча абдан зарыл. Анткени поселокто 3286 аял жана мектеп жашына чейинки курактагы 628 бала жашайт. Мына ушундай сандагы балдар үчүн болгону эки бала бакча иштейт. Поселоктун көпчүлүк тургундарынын балдары мектепке чейинки билимден куру калышты. Ушундан улам бала бакчаны кеңейтүү зарылчылыгы жаралды.

Эмне жасалды?

2004-жылы Мерси Ко жана АӨБ колдоосу менен бала бакча имаратынын чатыры жана жылүүлүк системасы оңдолду. Бардык жергиликтүү жамаат бул иштерге катышып, ар бир түтүн дарак отургузду. 2005-жылы АРИС жана АӨБ долбоору боюнча эмерек жана буюмдар сатылып алынды. 2006-жылы Мерси Ко бала бакчанын спорттук залын жана чатырын ремонттоого каражат тартты. 2007-жылы АӨБ колдоосу менен китепкана ачылды.

2008-жылы АӨБ колдоосу жана жергиликтүү жамааттын катышуусу менен даярдык класс ачылып, бала бакчанын тегереги курчалды. 2008-жылы ата-энелердин өтүнүчү менен бала бакча кеңейтилип, орундар-

дын саны 70ке жетти.

2007-жылдан 2011-жылга чейин бала бакча облустук деңгээлдеги сынактарга катышып, байгелүү орундарды ээлеп, анын жамааты дипломдор жана баалуу белектер менен сыйланган.

Ата-энелердин жана демөөрчүлөрдүн колдоосу менен бала бакчанын жамааты көмөкчү чарбалык жана бакча уюштуруп, ал жерде алма жана алмурут өстүрүп жатышат. Айылдын тургундарынын бири Базарбаев К. беш коюн берген эле, эми бала бакчанын 25 баш кою жана эчкиси бар.

Натыйжалар

Ушул тапта бала бакча эң жогорку талаптарга жооп берет жана бул бала бакчанын жамаатынын жана айыл өкмөтүнүн гана эмес, ошону менен бирге жергиликтүү жамааттын да жетишкендиги. Бала бакчада 70 жеткинчек тарбияланат, бакча жүргүзүлгөн ремонттук иштерден кийин жакшы абалда турат. Бакчада балдар кыргыз жана орус тилдерин үйрөнүп, майрам күндөрү иш-чараларды өткөрүп турушат. Бала бакчадагы тарбия наристелердин мектепке даярдыгына жакшы таасирин тийгизүүдө. Анткени балдар бул жерде баштапкы билимге жана жөндөмгө ээ болушат.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Биздин 70 баланын ата-энелери бала бакчадагы тарбияга жана шарттарга ыраазы. Биздин балдарды тарбиялоо үчүн жакшы шарттар түзүлгөн. «Сумсар» бала бакчасынын кызматкерлерине ыраазычылык билдирем. Менин балдарым бала бакчага 2005-жылдан бери барат. Бала бакчада шарттар жакшы: баары таза, жылуулук иштейт, үч маал тамак берилет. Балдар үчүн бардык шарттар түзүлгөн, китепкана бар, ар бир топто телевизор жана DVD бар. Атүгүл жер-жемиш өскөн бакча да бар. Ошондуктан дасторкондо дайыма жаңы жемиштер, ширелер жана кыйым турат”.

Бүсара Базарбаева

“Менин бардык балдарым мектепке чейин «Сумсар» бала бакчасында тарбияланышкан. Ал жерде балдар үч маал тамак менен камсыздалган. Дайыма эт, сүт жана башка продуктылар турат. Көмөкчү чарбалык да бар. Майрам күндөрү балдар үчүн иш-чаралар, ал эми ата-

энелерге кызыктуу сынактар жана оюндар өтүп турат. Жайкы балдар бассейни бар”.

Куниева Наркан

“Менин кызым Карина «Сумсар» бала бакчасында тарбияланат. Бул жерде ажатканын имараттын ичинде болгону маанилүү. Группаларда дайыма жылуу жана жайлуу, шейшептер таза. Биз «Сумсар» бала бакчасынын кызматкерлерине ыраазыбыз жана биздин айылда ушундай идеалдуу бала бакча болгону менен сыймыктанабыз”.

Калиева Гүлзина

Жалал-Абад облусунун Тогуз-Торо районундагы Тогуз-Торо АА

Элеттик китепкананын экинчи өмүрү

Маселенин тарыхы

Маалыматтык цивилизацияны түзүү шарттарында ар бир коомдун ийгиликтүү социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн башкы куроочусунун бири – жарандардын баарынын маалыматка эркин жетүүсү. Жарандардын маалымдуулугу алардын жашоо ишмердүүлүгүнүн ар бир маселесин камсыздоо үчүн маанилүү: саламаттыкты калыбында кармоо жана чыгармачыл жөндөмдүүлүктү өнүктүрүү үчүн, туура турмуштук жолду тандоо жана билим алуу үчүн, өндүрүш ишмердүүлүгү жана үй чарбалыгын жүргүзүү үчүн, мамлекетти жана жергиликтүү жамаатты башкарууга катышуу үчүн. Буга байланыштуу билим берүүгө, маалыматка, маданиятка мамилени кайра карап чыгуу, жарандарды агартуу, аларды жергиликтүү өз алдынча башкарууну уюштуруунун негиздерине, укуктук жана маалыматтык маданиятка окутуу.

Болгон социалдык институттардын ичинен элеттик китепкана коомдогу ушул керектөөлөрдү ишке ашырууну камсыздоого өзгөчө даяр. Совет мезгилинде өлкөнүн ар бир жаранына партиянын саясатын жеткирүү үчүн атайын элеттик китепканалардын эбегейсиз чоң түйүнү түзүлгөн. Бүгүнкү күндө бул китепканалар өлкөдөгү элет калкынын негизги бөлүгүн тейлеп келишет. “Жергиликтүү тургундар үчүн үзгүлтүксүз уланып жаткан билим алуунун, өз алдынча чечим кабыл алуунун жана адамдар менен социалдык топтордун маданий өнүгүүсүнүн негизги өбөлгөсү болуп туруп, китепканалар коомдо жарандардын демократиялык укуктарын ишке ашыруунун социалдык гаранты ролун аткарууга жөндөмдүү” (Коомдук китепкана тууралуу ЮНЕСКОнун манифести, 1994). Өзгөчө бул чакан шаар же айыл шарттарында маанилүү.

Адатта элеттик китепкана билим, маалымат, маданият дүйнөсүнө жалгыз терезе болуп, адамдар үчүн руханий эс алуусу болуп калат. Ал мүмкүн болушунча

адамдарга жакын жана жергиликтүү жамааттын жашоосуна киргизилген. Бул болсо ага өз колдонуучуларынын кызыкчылыктарын жана керектөөлөрүн мыкты билүүнү камсыздайт. Айылда социалдык жана маданий инфраструктуранын талкаланышына байланыштуу китепкана көп эле учурда жараксыз болуп калган социалдык институттардын функцияларын өзүнө алат, башка маданий мекемелер менен биригет.

Советтер Союзу тарагандан кийин жаштар, Тогуз-Торо АА Казарман айылынын тургундары китепканага барбай калды. Алар, балким, китеп фонду толукталып турса бара бермектир, бирок заман талабына жооп бере албаган фонд бара-бара катары солгундап бараткан окурмандардын керектөөлөрүн канааттандыра алган эмес.

Эмне жасалды?

Тогуз-Торо айыл өкмөтүнүн демилгеси боюнча социалдык маселелер боюнча алдыңкы адис Борболдоев Иманбек китепкананын кызматкерлери менен биргеликте тургундарды тартуу максатында ар бир түтүндү кыдырып чыгып, карточка таратуу чечимин кабыл алышты. Жалпысынан каржы чыгымдары көп деле эмес болчу – кагаз сатып алуу үчүн болгону 500 сом керек эле. Башка иш-чаралар да өткөрүлө баштады: жеке чакыруу баракчаларын жиберүү, Энелер күнү, Балдар күнү, Мамлекеттик тил күнү өндүү майрамдарды уюштуруу.

Натыйжалар

Тургундар бош убактысында китепканага көбүрөөк келе башташты. Айрымдар башкаларга окуу

мүмкүнчүлүгүн түзүп, китепканага жеке китептерин тапшыра башташты. Тогуз-Торо айыл өкмөтү менен биргелешкен башталгыч иштердин арты менен китепканалар бир аз да болсо жамаатты маалыматка эркин жетүүсүн жана калкты маалымдоону камсыздоого жакындата алды. Бул ишмердүүлүк жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен тургундар ортосундагы байланышты жакшыртууга шарт түзүп, тургундар айылдын жашоосуна, жергиликтүү маанидеги маселелерди чечүүгө активдүүрөөк аралаша баштады.

Ысык-Көл облусунун Тоң районундагы Төрт-Күл АА

Таштандыны жеңсе болот!

Көйгөйдү сүрөттөө

Төрт-Күл айылдык аймагында негизги көйгөй – таштанды. Ар бир көчөдө, айылдын четинде, суу түтүк колонкаларынын жана каналдардын жанында – бардык жерде таштанды туш келди чачылып жатат. Ал жерде целлофан баштык, же бөтөлкөлөр гана эмес, мышык, иш жана үй канаттуулардын өлүктөрү да жатат. Бул адамдардын саламаттыгына эбегейсиз чоң зыянын тийгизүүдө. Үч айылдын тургундары ичеги ооруларынан көп жабыркашат. Кышында кырдаал оорлойт. Таштанды аккан сууга аралашкандын эсебинен арыктагы суу көтөрүлүп, арыктар жабылып, суу арыктардан чыгып, айылдагы жолдорду жууп кетет, мындан улам чуңкурлар пайда болуп, алар калктын атүгүл жөө басканына да тоскоол жаратууда.

Өнүктүрүү саясат институту “Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс” долбоорунун алкагында 3 муниципалитетти тандап алды. Алардын катарында Төрт-Күл АА да бар. Кызматташтык тууралуу меморандумга кол коюлуп, ага ылайык, ЭКБА-иш-чараларынын өткөрүү жолу менен артыкчылыктуу маселени аныктоо боюнча иштер башталды. Бул иш-чаралардын жүрүшүндө калк таштанды маселесин чечүү үчүн ошону артыкчылыктуу деп тандап алды жана тастыктады. Ошентип айыл өкмөтү жергиликтүү калк менен биргеликте “Таза жашоо” долбоорун ишке ашыра баштады.

Эмне жасалды?

Төрт-Күл айылдык аймагынын бардык айылдарынын тургундары айыл өкмөтү калк менен биргеликте жүргүзүп жаткан иштер тууралуу кабардар болушу үчүн муниципалитет “Катуу тиричилик калдыктарын тазалоо боюнча кызмат көрсөтүү” темасында коомдук угууларды өткөрдү.

Коомдук угуулар таштанды менен күрөштүн

белгилүү бир баскычынын жыйынтыгын чыгарды. Көйгөй аныкталды, аны чечүүнүн актуалдуулугу жана зарылчылыгы жергиликтүү жамаат жана ЖӨБ органдары тарабынан таанылып, чечүү жолдору иштелип чыгып, алгачкы кадамдар жасалды

Натыйжалар

Калк тарабынан сунушталган идеяларды айыл өкмөтү старосталар, кварталчылар менен талкуулап, жыйынтыгында 16 стационардык кумблук контейнерлерди куруу чечими кабыл алынды.

Анткен менен жергиликтүү тургундардын баары эле таштанды чогултуу үчүн 70 сом өлчөмүндө (айылдык кеңештин 2012-жылдын 29-мартындагы чечимине ылайык) акча чогултуп бербегендиктен болгону 8 стационардык кумблук контейнер жасалды. Ушул тапта тургундар ошол контейнерлерди колдонууда. Ал эми алар орнотула элек жерлерде анын курулуш пландалды. Натыйжада аймактын тегерегиндеги таштандылардын саны бир кыйла азая түштү.

Мектептин бюджети ачык болуш керек

Маселенин тарыхы

Б.Мамбетов атындагы мектепте 600 окуучу билим алат. Бул айыл калкынын жалпы санынан болжол менен 20% түзөт. Бул чакан элеттик мектеп Тоң районундагы Төрт-Күл айылында жайгашкан. "Элдин үнү жана ЖӨБ органдарынын жоопкерчилиги: бюджеттик процесс" Долбоорунун пилоттук муниципалитети болгондон кийин Төрт-Күлдүн тургундары мектептин бюджети канчалык натыйжалуу жана ачык деп ойлоно түштү. Долбоордун алкагында калк арасында мектептин бюджетинин айкындуулугу тууралуу сурамжылоо жүргүзүлдү. Анын натыйжасында айылдын тургундары мектептин бюджети тууралуу маалыматка ээ болбогонун жана мектептин бюджети маселеси боюнча коомдук угууларга катышууну каалай турганы маалым болду.

Эмне жасалды?

2012-жылдын 19-мартында айылдык аймактын техникалык жана консультациялык колдоосу менен айылдык аймактын тарыхында биринчи жолу мектептин бюджетине байланыштуу маселелер боюнча ко-

омдук угуулар өттү. Ага мектеп окуучуларынын ата-энелери, жергиликтүү кеңештин депутаттары, ЖӨБ аппаратынын жооптуу кызматкерлери, бейөкмөт уюмдардын жана коомчулуктун башка өкүлдөрү катышты. Тажрыйбаны жайылтуу максатында башка мектептердин директорлору чакырылды. Бул иш-чаранын уюштуруучулары маалымат өнөктүгүн жүргүзүштү, бюджеттин кыскача сүрөттөлүшүн даярдашты, чакыруу баракчаларын таратып, залдын дубалдарына маалымат баннерлерин илишти.

Натыйжалар

Бул иш-чаранын натыйжасы – жергиликтүү маанидеги маселелерге карата чечим кабыл алуу процессине жергиликтүү тургундар тартылды, тагыраак айтканда бюджеттик процесске катышты. Муз ордунан козголду. Мындан ары жергиликтүү тургундар жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан бюджеттик процесс тууралуу маалыматты жана бюджеттөө маселелеринде айкындуулук зарылчылыгын талап кылууга укугу бар экенин билет. Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары өз кезегинде мындай иш-чараларды туруктуу өткөрүп турууга милдеттеме алышты.

Төрт-Күл жайыттарына талкаланыш коркунучу туулбайт

Маселенин тарыхы

Ылайыктуу шарттардын жоктугунан малчылар алыскы жайыттарга барууну каалабайт. Ветеринардык кызматтын, медициналык жардамдын жоктугу жана убакыттын маданий өтпөгөнү – бул малчыларды мал жандыгын жакынкы жайыттарда кармаган көп себептердин айрымдары гана. Бул жагдай мал чарбачылыгынын өнүгүүсүнө терс таасирин тийгизет. Ушул тапта Төрт-Күл аймагындагы эң эле курч көйгөйлөрдүн бири – тургундардын көптөгөн арыздары айтып тургандай эле жайыттардын талкаланышы. Маңызы эмнеде? Чабандардын малдары үчүн алыскы жайыттарды жана интенсивдүү колдонуудагы жайыттарды колдонгусу келбегендиктен айылдын четиндеги жайыттарга эле күч келүүдө. Натыйжада ошол жайыттар талкаланууга дуушар болду.

Эмне жасалды?

Алыскы жайыттарда малчыларга консультативдик жардам көрсөтүү үчүн курамына айыл өкмөт башчысы, жайыт комитетинин башчысы, медициналык кызматкер, мал доктур, зоотехник жана демилгелүү топтун мүчөлөрү кирген топ түзүлдү. Бул топ жайыттарга барып, малчылар менен жолукту. Топтун мүчөлөрү адамдарга, кош бойлуу аялдарга, балдарга консультативдик жардам көрсөтүп, дары-дармектерди бекер таратып беришти. Зоотехниктер жана мал доктурлар өз кезегинде кеңеш да берип, иш жүзүндө да жардам көрсөтүштү. Жаратылыш кырсыктарынын кесепеттерин жоюу маселеси боюнча түшүндүрүү иштери жүрдү. Суроолор жана сунуштар абдан көп болду, жолугушуунун катышуучулары өз ойлорун ачык айтышты.

Экинчи күнү топтун мүчөлөрү малчылар менен биргелешип той уюштурушту. Ага 200гө жакын адам катышып, балдарга алар жакшы көргөн тасмаларды жана "Керемет-көч" мультфильмин көрсөтүп, ата-энелер менен биргеликте Ыр-кесе сынагын уюштуруп, аягында көзгө толгондор шыктандыруучу байгелерди алышты. Талыкпаган эмгеги үчүн эң улуу малчы Асан Ибраев жана эң кичүү малчы белек алышты. Кыз куумай, тыйын эңмей, көк бөрү, ат чабыш, эр оодарыш, кол жыгыш, аркан тартмай жана эстафета өндүү улуттук оюндар уюштурулду.

Натыйжалар

Техникалык жана консультативдик жардам көрсөтүлүп, ушундай иш-чаралар уюштурулгандан кийин дээрлик бардык малчылар кийинки жылы алыскы жайыттарга чыгууга макул болушту. Айыл өкмөт башчысы АӨ менен малчылар тил табышты деген ишенимде.

Жайлоодогу бала бакча

Маселенин тарыхы

Жыл сайын Төрт-Күл айылдык аймагынын малчылары жайытка чыгышат. Айтбек Алымбеков жана анын жубайы Анара бала бакчанын тарбиячыларына алар жайытта жүргөн кезде баласын мектепке даярдап берүүнү өтүнүп кайрылышат. Буларга окшогон малчылар Төрт-Күл айылдык аймагында толтура. Айбек жана анын жубайы кайрылгандан

кийин малчылардын балдары үчүн жайкы бала бакчаны жайытта эле ачуу идеясы пайда болду. Идея жаңы жана татаал. Демилгелүү топ түзүлдү. Бул идеяны укканда малчылар абдан жакшы кабыл алып, колдошкон эле. Айылдык кеңеш, айыл өкмөтү жана айыл башчы демилгечилерге палатка, генератор, DVD ойноткуч, генератор үчүн солярка жана күйүүчү май берип жибершти.

Эмне жасалды?

Малчылардын балдары үчүн бала бакчалары уюштурулаары тууралуу маалымат өнөктүгү айылдык аймактын айылдарында жана жайлоодо жүргүзүлдү. Демилгечилер бала бакчанын чыгашаларын, балдардын санын эсептеп чыгышты. Өз кезегинде айыл өкмөтү жергиликтүү бюджеттен акча каражатын бөлүп берди. Зарыл сандагы окуу китептерин, оюнчуктарды, канцелярдык товарларды ж.б. сатып алышты. Бала бакчанын окуу программасы мурда эле иштелип чыккан жана бул программа бо-

юнча малчылардын балдарын кабыл ала башташты. Бала бакчанын тарбиячылары окуу программаларын даярдашчу. Бакчага 30га жакын бала, анын ичнде башка айылдык аймактардан да жеткинчектер келип турду. Балдар жакшы көргөн мультфильмдерин көрүп, ар кандай оюндарды үйрөнүп, санаганды, жазганды, окуганды үйрөнүштү.

Натыйжалар

Окуу жылына балдар даяр болуп келишти,

айрым мектеп программаларын да өтүп коюшту. Балдар убактысы натыйжалуу жана кызыктуу өткөрүштү. Ата-энелер бала бакчаны уюштургандарга ыраазы болушту.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Бизге мындай бала бакча 10 жыл мурда эле керек болчу”.

Айтбек Алымбеков, чабан

Ысык-Көл облусунун Тоң районундагы Улахол АА

Ички муниципалдык жолдорду калыбына келтирүү

Көйгөйдү сүрөттөө

СССР заманынан бери ушундай болуп калыптанып калган экен: бардык келгиндер өз эс алуу күндөрүн Ысык-Көлдүн түндүк жээгинде өткөрүшөт. Мында жээк аз өздөштүрүлгөн болуп кала берген. Ал эми эгемендик алгандан кийин такыр эле унутта калды. Айылда калктын жашоо деңгээлине түздөн-түз таасир эткен бир топ көйгөйлөр жаралды. Көпчүлүк үй-бүлөлөр айыл чарбасы менен алектенип, акчасын эптеп тамак-ашка жеткирип, муну менен жашоосун улантууда. Ысык-Көлдүн түштүк жээгиндеги элеттик жашоонун чеги – эртеңки күнгө ишенимдин болбогону, жумушсуздук, аракеттик, жакырчылык, адамдарда күчтүү мамлекетке ишенимдин жоктугу жана келечекке үмүттөр.

Улахол айылы көлгө абдан жакын жайгашкан, бирок калкта бош убактысын өткөрүүгө жана көлдүн жээгинде эс алууга, ошондой эле кандайдыр бир киреше табуу үчүн туристтик инфраструктураны өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк жок. Себеби – жээкке жол жок. Жамаат бул маселени чогуу чечүүгө киришти.

Эмне жасалды?

2010-жылы “Алтын-булак” АГВ мүчөлөрүнүн демилгеси менен көлдүн жээгине чейинки жолдорду калыбына келтирүү боюнча иштер жасалган. Аде-

генде маселени айылдын элеттик жыйынына алып чыгышкан. Анын жүрүшүндө тургундар бул маселени чечүү үчүн акчалай салым кошуу ниетин билдиришкен. Андан соң долбоор иштелип чыгып, ПРООН эл аралык донордук уюмга сунушталган. Долбоор колдоого ээ болуп, 275 миң сом өлчөмүндө каражат бөлүнгөн. Бул акчага кум, ылай, шагыл ж.б. өңдүү курулуш материалдары сатылып алынган. Долбоорду ишке ашыруунун алкагында 5 көпүрөнүн курулушу боюнча кошумча иштер аныкталган. Айыл өкмөт аппараты колдоо көрсөтүп, 5 труба бөлгөн. Ашар жолу жана жаштардын күчү менен трубалар орнотулуп, көпүрөлөр жасалган. Бул долбоорду ишке ашырууда 10 күндүн ичинде 60 адам эч тыныгуусуз жолдун курулуш иштерине активдүү катышып, колу менен шагылды жана ылайды түздөшкөн. Айыл тургуну Урпачиев А. бул үчүн кой союп, жолдун курулушу менен алектенгендердин баарынын курсагын тойгузду. Бул демилге тургундардын баарын бириктирип, ишти бүтүрүү үчүн күч берди.

Натыйжалар

Бардык жумуштардын натыйжасында узундугу 2 км жеткен жаңы жол курулду. Эми айыл тургундары үчүн көлдүн жээгинде эс алуу үчүн гана эмес, ошону менен бирге жакын жердеги айдоо талааларына айыл чарба техникасынын өтүүсү үчүн да шарт түзүлдү. Мындан тышкары ушундай демилгеден кийин айыл тургундары айылдын көйгөйлөрүн чечүү боюнча бардык башталыштарга активдүү катышып, суу, ички жолдорду оңдоо боюнча өз сунуштарын айта башташты. Жумуш айылдык кеңештин сессиясында да белгиленип, мындай тажрыйбаны башка айылдарда жайылтуу тууралуу чечим кабыл алынды. Негизги бенефициарлар – Улахол айылынын 1550 тургуну. Кыйыр бенефициарлар – бул 5000 сандагы АА тургундары, туристтер жана коноктор.

Айыл тургундарынын пикирлери

“Негизги катышуучулары аялдар болгон жамааттын демилгеси үчүн чоң рахмат. Силер жасаган иш биздин айылдын калкы үчүн гана эмес, ошону менен бирге коноктор, туристтер үчүн чоң мааниге ээ. Жол көпкө кызмат кылат деп ойлойм”.

Сакай Абыкаев, айыл аксакалы, УАМС ардагери

“Бүгүн биздин айыл үчүн маанилүү күн. Анткени жаштар жолду куруу үчүн өздөрүндө күч да, мүмкүнчүлүк да табышты. Эми биз бош убактыбызды кол жээгинде өткөрүп, туризмди да өнүктүрө алабыз. Мурда биз көлгө чейин 2 саат жөө басып келчүбүз. Эми болсо машине менен 15 мүнөттө эле жетип алабыз. Жамаатка жана айылдын бардык активдүү тургундарына чоң ыраазычылык билдиребиз..”

Канат Сыдыков, жаштар комитетинин төрагасы

